Φυσικό άριο κι εξορύξεις – στο ίδιο έργο θεατές

Στην ευρωπαϊκή ιστορία των τελών του 20ού καθώς και κατά τη διάρκεα του 21ου αιώνα, έχουμε πληθώρα περιπτώσεων βίαιων οικονομικών και κοινωνικών μεταβάσεων, οι οποίες κατά κανόνα δυσκόλεψαν και ανατάραξαν σοβαρά τις ζωές των κοινωνιών και των ανθρώπων. Με μια τακτική χωρίς μακροπρόθεσμο πλάνο που να λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά με μια τυφλή και δίχως φραγμούς πίστη ότι η ελεύθερη αγορά θα αναλάβει δράση, τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδίδονται συστηματικά σε μεταβολές πολύ μεγάλης κλίμακας που δυσχεραίνουν την ούτως ή άλλως εύθραυστη πραγματικότητα που ζούμε.

Μια τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση, και ζωτικής σημασίας φυσικά, είναι η ενεργειακή και «οικολογική» ή «πράσινη» πολιτική της ΕΕ. Η βίαιη αποανθρακοποίηση, που αποφασίστηκε στα πλαίσια του στόχου να απεμπλακούμε από τα ορυκτά καύσιμα έως το 2030, συνοδεύτηκε από ένα άνευ όρων και ορίων πλάνο για απελευθέρωση απειράριθμων επενδύσεων σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας, όπως τα αιολικά, οι μονάδες καύσης βιορευστών, τα φωτοβολταϊκά κ.λπ. Το πλάνο αυτό συνεπάγεται μια νέα στρατηγική περιφράξεων και αλλαγής χρήσης γης, επηρεάζοντας ζωτικούς τομείς του πρωτογενούς τομέα και μετατρέποντας κάθε σπιθαμή γης σε εν δυνάμει τόπο επενδύσεων.

Η Ελλάδα παίζει κι αυτή τον ρόλο της σε αυτές τις επιλογές της Ευρώπης. Πέρα από τις «πράσινες» επενδύσεις που έχουν ανακοινωθεί σχεδόν σε κάθε βουνοκορφή, πλαγιά, ποτάμι ή θάλασσα αυτού του τόπου, και έχουν λάβει τη μορφή επιδημίας, η Ελλάδα προοριζόταν τα προηγούμενα χρόνια να μετατραπεί σε ενεργειακό κόμβο για να καλυφθούν οι ανάγκες της ενεργειακής μετάβασης που αποφάσισε η ΕΕ. Στα πλαίσια αυτά, το 1/3 της χώρας είχε παραχωρηθεί σε εταιρείες-κολοσσούς της ενέργειας για έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων.

Τα οικολογικά κινήματα κατάφεραν να αρθρώσουν έναν αρκετά συμπαγή λόγο απέναντι στις εξορύξεις υδρογονανθράκων και σε συνδυασμό με την πανδημία του κορωνοϊού, η οποία κατέστησε ασύμφορες αυτές τις νέες επενδύσεις, επιλέχθηκε το «πάγωμά» τους τον περασμένο χρόνο.

Μια πολύ σημαντική επίπτωση της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία είναι η ενεργειακή κρίση, η οποία προέκυψε από τις κυρώσεις που επέβαλε η Δύση στο ρωσικό κράτος σχετικά με την προμήθεια φυσικού αερίου και πετρελαίου. Μια κρίση που πληρώνει ο απλός κόσμος, με τα είδη πρώτης ανάγκης και βασικά αγαθά, όπως το ρεύμα και η θέρμανση, που είχαν ήδη εκτοξευθεί, να φτάνουν πλέον σε πρωτοφανώς υψηλές τιμές.

Η Ευρώπη και η Ελλάδα, ως πιστός ακόλουθος, επέλεξε να κάνει μία ακόμα σπασμωδική κίνηση και να αρχίσει να σχεδιάζει ξανά επενδύσεις σε φυσικό αέριο και πετρέλαιο, για να αποκτήσει –δήθεν– ενεργειακή αυτάρκεια και να μην έχει ανάγκη τη Ρωσία – και καμία Ρωσία. Χωρίς κανένα πλάνο, με αποφάσεις πυροτεχνηματικές, ξαφνικά βρισκόμαστε μπροστά στο επικίνδυνο ενδεχόμενο να γεμίσουμε εξορυκτικές δραστηριότητες, χωρίς φυσικά να ανατρέπεται ο σχεδιασμός για την παραγωγή «πράσινης» ενέργειας, με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και τη φύση να προοιωνίζονται καταστροφικές και μη αναστρέψιμες.

Η κυβέρνηση της ΝΔ επί Σαμαρά έφερε τους υδρογονάνθρακες στη γειτονιά μας, ο ΣΥΡΙΖΑ υπέγραψε όλες τις παραχωρήσεις, υπερηφανευόμενος για αυτό το… σπουδαίο κατόρθωμα, όταν προεκλογικά είχε ατζέντα εκ διαμέτρου αντίθετη, και τώρα ξανά η ΝΔ θέλει να επαναφέρει το πλάνο των εξορύξεων, αφού προηγουμένως θεωρούσε την «πράσινη» μετάβαση εκ των ων ουκ ανευ.

Το ότι έχουμε κυβερνήσεις κολαούζων και φερεφώνων όσων αποφασίζουν στα ευρωπαϊκά σαλόνια είναι γνωστό. Η απόφαση Μητσοτάκη, όμως, να επισπευσθούν οι διαδικασίες για την έρευνα και την εξόρυξη φυσικού αερίου σε έξι περιοχές της χώρας –πέντε υποθαλάσσιες και μία χερσαία, αυτή των Ιωαννίνων– είναι

κυρίως ένας επικίνδυνος ελιγμός και μία πολύ σοβαρή κατάσταση, η οποία απαιτεί την εγρήγορση των οικολογικών κινημάτων, τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν ξανά κινδύνους τους οποίους, υποτίθεται, ότι είχαν ξεπεράσει.

Το αν θα είναι αυτή η απόφαση διενέργειας των ερευνών –αρχικά για φυσικό αέριο– ένα πυροτέχνημα από τα πολλά που έχουμε παρατηρήσει τα τελευταία χρόνια αποτελεί φυσικά ένα ερώτημα. Το χρέος των κοινωνικών και οικολογικών κινημάτων είναι παρ' όλα αυτά να εμποδίσουν πάση θυσία κάθε καταστροφικό σχέδιο που τα κράτη και το κεφάλαιο ετοιμάζουν. Απαραιτήτως θα πρέπει να μπούμε εμπόδιο στα σχέδιά τους για εξόρυξη φυσικού αερίου ή πετρελαίου, συνδέοντας το ζήτημα αυτό με τις πολλαπλές κρίσεις που προκαλεί η εξουσία και ο καπιταλισμός παντού στον κόσμο, όπως η πολεμική, η ενεργειακή, η κλιματική, η οικονομική. Εμείς λουζόμαστε τους πολέμους, την ακρίβεια, την καταστροφή της φύσης και τη φτώχεια, εμείς πρέπει να απαντήσουμε και να οργανωθούμε ενάντια στη νέα δυστοπία που μας επιβάλλουν.

Γενικής απεργία 6ης Απριλίου – Ιωάννινα (Ενημέρωση – Photos)

Τα ξημερώματα της 6ης Απριλίου, ημέρα γενικής απεργίας, αφισοκολλήσαμε τις προσόψεις της ΔΕΗ και της Εφορίας με την αφίσα ενάντια στην ακρίβεια που τυπώσαμε τον Οκτώβριο του 2021.
Το πρωί συμμετείχαμε ως Χειρονομία Αντιεξουσιαστική Κίνηση στην μαζικότατη απεργιακή συγκέντρωση με πανό που έγραφε "Η φτώχεια δεν έχει καλοπέραση πουθενά/Παγκόσμιος αντικρατικός αντικαπιταλιστικός αγώνας ενάντια σε κρίσεις και πολέμους", ενώ μετά το τέλος της πορείας πραγματοποιήθηκε συγκέντρωση,

την οποία στηρίξαμε, έξω από την Pizza Fan από τη Συνέλευση Βάσης Εργαζομένων Διανομέων Ιωαννίνων σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την απόλυση διανομέα.
Μοιράσαμε, τόσο την μπροσούρα που διακινούμε από τον περασμένο Οκτώβριο, όσο και κείμενο που συμπεριλαμβάνει τις νέες εξελίξεις στο μέτωπο της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, καθώς και την ενεργειακή και κάθε άλλη κρίση που παράγουν τα κράτη και το κεφάλαιο.
Ακολουθεί το κείμενο που μοιράστηκε την ημέρα της απεργίας όπως και η μπροσούρα της Χειρονομίας για την ακρίβεια.

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΚΑΛΟΠΕΡΑΣΗ ΠΟΥΘΕΝΑ

Μετά το πέρασμα και του φετινού χειμώνα και τις τελευταίες διεθνείς εξελίξεις, είναι πλέον ορατό ότι οδεύουμε κοινωνικά από την μία κρίση στην άλλη.

Έχουμε την οικονομική κρίση του 2008, όπου η περίφημη ελεύθερη αγορά επιβιώνει χάριν στην κρατική παρέμβαση. Η πολιτική της λιτότητας, όπου κράτος και τεχνοκράτες ειδήμονες παρουσιάζουν σαν μονόδρομο, στοχεύει στην απορρόφηση της ζημίας από την κοινωνική βάση. Το κόστος ζωής ανεβαίνει, οι άνθρωποι φτωχοποιούνται, ενώ για πολλούς η καθημερινή επιβίωση μετατρέπεται σε μόνιμο άγχος. Στην συνέχεια, έχουμε την πανδημική κρίση, αποτέλεσμα του εξαντλητικού ρυθμού παραγωγής και κατανάλωσης εμπορευμάτων. Στην διάρκεια αυτής, κράτος και ειδικοί, μετατρέπουν την υγειονομική προστασία, σε όχημα για την περαιτέρω οικονομική και ψυχολογική εξαθλίωση της κοινωνίας. Η ενεργειακή κρίση που ακολουθεί, μας αναγκάζει μια ακόμα φορά να πληρώσουμε τα σπασμένα, με τετραπλάσιους λογαριασμούς ρεύματος και τις τιμές των καυσίμων στα ύψη. Παράλληλα, η λεηλασία του φυσικού πλούτου για χάρη της αέναης κερδοφορίας, δομικό στοιχείο του καπιταλισμού, παρουσιάζεται εδώ και δεκαετίες ως οικολογική κρίση. Σε αυτή την ήδη ζοφερή πραγματικότητα για όλους μας, έρχεται να προστεθεί η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, που παρουσιάζεται πάλι με όρους κρίσης. Όπως και σε κάθε πόλεμο, έτσι και τώρα, οι νεκροί, η φτώχεια, η εξαθλίωση αλλά και το εθνικιστικό δηλητήριο που αφήνει πίσω του, πέφτουν πάλι στις πλάτες της κοινωνικής

βάσης. Άλλωστε, τα συμφέροντα πίσω από την σύγκρουση αυτή, δεν αφορούν τους ανθρώπους που σκοτώνουν και σκοτώνονται, αλλά αυτά των κρατών, των ολιγαρχών και της ίδιας της καπιταλιστικής αναπαραγωγής.

Κοινός παρονομαστής σε όλες αυτές τις κρίσεις είναι τα όρια που συναντά ο ίδιος ο καπιταλισμός. Η κυριαρχία του κέρδους σε βάρος φύσης και κοινωνίας αποτελεί την πραγματική κρίση. Τα κράτη παρά την ρητορική τους, δεν δείχνουν καμία πρόθεση υπέρ του λαού, απεναντίας, ξοδεύουν υπέρογκα ποσά στον πολεμικό και κατασταλτικό του εξοπλισμό. Έτσι, παίρνουν ξεκάθαρη θέση υπέρ των συμφερόντων του κεφαλαίου, ενώ η λογική των συνεχών κρίσεων, ενισχύει την εικόνα του κράτους-προστάτη που κάνει ότι καλύτερο μπορεί, κόντρα στις συμφορές που μας βρήκαν.
Οι αλλεπάλληλες αυτές κρίσεις, διαμορφώνουν μια δυσβάσταχτη ζωή για τα άτομα και τις κοινωνίες. Η φτωχοποίηση και η εξαθλίωση του πληθυσμού συνεχίζονται, ενώ η ανεργία και η επισφαλής εργασία κυριαρχούν. Πέρα από τις άμεσες επιπτώσεις τους, δηλαδή την δυσκολία για επιβίωση και εξασφάλιση των βασικών, όπως ένα ζεστό σπίτι τον χειμώνα και μια άνετη πρόσβαση σε τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης, διαμορφώνουν και ένα νέο τρόπο ζωής. Αυτόν της συνεχούς ανασφάλειας για το μέλλον, του φόβου, των έκτακτων αναγκών και της κανονικοποίησης του αυταρχισμού και του πολεμικού λόγου. Άλλωστε, πολλά από εμάς, από όσο θυμούνται τον εαυτό τους, βρίσκονται στην δίνη μιας κρίσης και απαιτείται να κάνουν θυσίες. Έτσι, νιώθουμε ότι οι εξελίξεις μας ξεπερνούν, η άποψη μας δεν είναι αρκετά εξειδικευμένη και ωθούμαστε στην ατομική και συλλογική αδράνεια.

Στην παρούσα συνθήκη, η εκτίναξη των τιμών σε βασικά αγαθά, η ενεργειακή φτώχεια και τα χρηματιστήρια ενέργειας, η άνοδος στα ενοίκια και τα κτηματομεσιτικά funds, η πολεμική φρίκη που εκτυλίσσεται δίπλα μας και όλα αυτά μετά από δύο χρόνια πανδημίας, καθιστούν τις συλλογικές αντιστάσεις ενάντια στην περαιτέρω υποβάθμιση της ζωής μας επιτακτικές. Από την γειτονική Αλβανία, μέχρι την μακρινή Χιλή ο αγώνας οφείλει να

είναι παγκόσμιος, αντι κρατικός και αντικαπιταλιστικός.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΑΝΤΙΚΡΑΤΙΚΟΣ – ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥΣ.

ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΑ – ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Download (PDF, 8.1MB)

Η υπόθεση της Αποανάπτυξης τον καιρό της πανδημίας

Οι καιροί είναι ώριμοι για μας ώστε να επανεστιάσουμε σε αυτό που πραγματικά έχει σημασία: όχι στο ΑΕΠ αλλά στην υγεία και την ευημερία των ανθρώπων και του πλανήτη.

των Giorgos Kallis, Susan Paulson, Giacomo D' Alisa, Federico Demaria

μετάφραση: Σοφία Παπαγιαννάκη

Η πανδημία ξεγύμνωσε την ευθραυστότητα των υπαρχόντων οικονομικών συστημάτων. Τα πλούσια έθνη έχουν περισσότερους από αρκετούς πόρους για να καλύψουν την δημόσια υγεία και τις βασικές ανάγκες κατά τη διάρκεια της κρίσης και θα μπορούσαν να κάνουν μειώσεις σε όχι ουσιώδεις τομείς της οικονομίας ανακατανέμοντας δουλειά και πόρους σε ουσιώδεις. Ο τρόπος που τα οικονομικά συστήματα είναι οργανωμένα γύρω από τη διαρκή κυκλοφορία, κάνει κάθε μείωση στη δραστηριότητα της αγοράς να προκαλεί γενική ανεργία και φτωχοποίηση.

Όμως, δεν χρειάζεται να είναι έτσι. Για να είμαστε πιο ανθεκτικοί στις κρίσεις -πανδημία, κλιματική, οικονομική ή πολιτική- χρειάζεται να οικοδομήσουμε συστήματα ικανά να μειώνουν την παραγωγή με τρόπους που να μην προκαλούν απώλειες στο βιοπορισμό και τη ζωή.

Ας επιχειρηματολογήσουμε για την υπόθεση της αποανάπτυξης.

Συντηρητικές πηγές όπως το Forbes, οι Financial Times, ή ο Spectator, έχουν δηλώσει ότι η κρίση του κορωνοϊού αποκαλύπτει «τη μιζέρια της αποανάπτυξης». Αλλά αυτό που συμβαίνει κατά τη διάρκεια της πανδημίας δεν είναι αποανάπτυξη. Η αποανάπτυξη είναι το σχέδιο του να ζει κανείς γεμάτος νόημα, να απολαμβάνει τις απλές χαρές, να ασχολείται με τα κοινά, να διαμοιράζεται και να σχετίζεται με τους άλλους, δουλεύοντας λιγότερο και σε πιο δίκαιες κοινωνίες. Ο σκοπός της αποανάπτυξης είναι να επιβραδύνουμε τα πράγματα ηθελημένα ώστε να μικρύνουμε τη ζημία στα ανθρώπινα και στα γήινα συστήματα και να περιορίσουμε την εκμετάλλευση.

Η τρέχουσα κατάσταση είναι τρομερή, όχι επειδή οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μειώνονται, το οποίο είναι καλό, αλλά επειδή πολλές ζωές χάθηκαν. Είναι τρομερό όχι επειδή τα ΑΕΠ μειώνονται, το οποίο μας είναι αδιάφορο, αλλά επειδή οι υπάρχουσες διαδικασίες για την προστασία του βιοπορισμού, τη στιγμή που η ανάπτυξη παραπαίει, είναι ανεπαρκείς και άδικες.

Θα θέλαμε να δούμε κοινωνίες να επιβραδύνουν από σχεδιασμό κι

όχι από κάποια καταστροφή. Αυτή η πανδημία είναι μια μια καταστροφή που έχει προκληθεί από την ανάπτυξη· προάγγελος του τι θα ακολουθήσει. Το κίνητρο για ανάπτυξη έχει επιταχύνει τις παγκόσμιες ροές υλικών και χρημάτων, ανοίγοντας το δρόμο για την αστραπιαία κυκλοφορία σωμάτων και ασθενειών. Οι πολιτικές στο πεδίο της οικονομίας και οι κοινωνικές διευθετήσεις που προτείνονται από την αποανάπτυξη, προσφέρουν τρόπους να κάνουμε τέτοιες περιστάσεις πιο βιώσιμες και δίκαιες, να αναδυθούμε δυνατότεροι και καλύτεροι μετά την κρίση, και να επανακατευθύνουμε τις πρακτικές και τις πολιτικές προς την πλευρά της φροντίδας και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το τέλος της ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει απαραίτητα μια ήπια μετάβαση. Μπορεί να μην είναι σχεδιασμένο, μη-επιθυμητό, χαοτικό, με όρους που δεν τους έχουμε επιλέξει. Συνθήκες σαν αυτές που ζούμε τώρα. Η ιστορία συχνά εξελίσσεται με παύσεις· περίοδοι φαινομενικής παράλυσης μπορούν να οδηγήσουν σε ένα σημείο ανατροπής, όταν μη αναμενόμενα γεγονότα ανοίγουν νέες δυνατότητες και βίαια κλείνουν άλλα. Η πανδημία του κορωνοϊού είναι ένα τέτοιο γεγονός. Ξαφνικά, τα πράγματα παίρνουν ριζικά νέες κατευθύνσεις, και το αδιανόητο γίνεται εφικτό, για καλό ή για κακό. Η σοβαρή οικονομική ύφεση οδήγησε στη νέα τάξη πραγμάτων του Ρούσβελτ και επίσης στο Τρίτο Ράιχ του Χίτλερ. Ποιες είναι η δυνατότητες και οι κίνδυνοι σήμερα;

Εν μέσω αυτής της πανδημίας, πολλές επιστημονικές, πολιτικές και ηθικές αρχές εκπέμπουν το μήνυμα ότι η φροντίδα για την υγεία και την ευημερία των ανθρώπων πρέπει να είναι πάνω από τα κέρδη, κι αυτό είναι κάτι το εξαιρετικό. Η αναβίωση μιας ηθικής φροντίδας που υποστηρίζουμε στο προσεχές μας βιβλίο Η υπόθεση της Αποανάπτυξης είναι έκδηλη στην επιθυμία των ανθρώπων να μείνουν σπίτι και να προστατέψουν τους μεγαλύτερους, και στο πνεύμα του καθήκοντος και της θυσίας των επαγγελματιών υγείας. Φυσικά, πολλοί μένουν σπίτι γιατί φοβούνται τον ιό και ανησυχούν για τους εαυτούς τους, ή για την αποφυγή των προστίμων. Πολλοί εργαζόμενοι παροχής φροντίδας πηγαίνουν στη δουλεία, γιατί πρέπει να κερδίσουν τα

προς το ζην. Το να ενεργούμε συλλογικά ενάντια στις κρίσεις, τις πανδημίες, ή στην κλιματική αλλαγή, απαιτεί τέτοιους συνδυασμούς θυσίας και αλληλεγγύης, ατομικού και συλλογικού συμφέροντος, κρατικών παρεμβάσεων και συμμετοχής των πολιτών.

Βαθιές ανισότητες μπαίνουν στο παιχνίδι με νέους τρόπους. Κάτοικοι μερικών χωρών υποφέρουν διαφορετικές, και μερικές φορές πιο σοβαρές, κακουχίες από άλλους, όπως αυτοί που στερούνται πλήρη δικαιώματα στις φυλακές, στα στρατόπεδα εργασίας μεταναστών και στους καταυλισμούς προσφύγων. Σε κάθε χώρα, παράγοντες που διαφοροποιούνται από το φύλο, τη φυλή, την κοινωνικοοικονομική και εργασιακή θέση, έχουν διαφορετικά τρωτά σημεία έναντι της νόσου και της οικονομικής ύφεσης που ακολουθεί. Δεδομένα από χώρες ανά τον κόσμο δείχνουν ότι ο ιός τείνει να είναι πιο επικίνδυνος και θανάσιμος για τους άντρες παρά για τις γυναίκες. Τα κέντρα ελέγχου και πρόληψης στις ΗΠΑ δείχνουν ένα δυσανάλογο βάρος της ασθένειας σε φυλετικά και εθνικά μειονοτικές ομάδες. Υγειονομικό προσωπικό, βοηθοί υγείας, και οικιακοί βοηθοί, θέσεις στις οποίες οι γυναίκες επικρατούν, είναι ιδιαίτερα ευπαθείς στη μόλυνση. Όπως και εκατομμύρια άντρες δουλεύουν σε βασικές δουλειές συμπεριλαμβανομένου της συλλογή απορριμμάτων, τις μεταφορές, τα ταξί και την συσκευασία κρέατος. Αυτές οι δουλείες, που σε μεγάλη πλειοψηφία γίνονται από άντρες, ήταν ήδη ανάμεσα στα πιο επικίνδυνα επαγγέλματα πριν την πρόσθετη έκθεση στον κορωνοϊό. Ενώ μερικοί έχουν την πολυτέλεια να βρίσκουν καταφύγιο στο σπίτι, άλλοι πρέπει να διαλέξουν ανάμεσα στην ανεργία χωρίς ένα επαρκές δίκτυο προστασίας και το να δουλεύουν σε δουλειές που τους εκθέτουν στον ιό. Ωστόσο, εκτός εάν προστατεύονται ολόκληροι πληθυσμοί, ούτε καν οι πλουσιότεροι δεν είναι πλήρως ασφαλείς από τη μετάδοση.

Σε αυτή την κρίση, όπως και σε άλλες προηγούμενες, οι άνθρωποι κινητοποιήθηκαν και αυτό-οργανώθηκαν όπου οι εταιρίες και οι κυβερνήσεις απέτυχαν να καλύψουν τις ανάγκες τους – από ομάδες αλληλοβοήθειας που διένειμαν φαγητό και φάρμακα σε ηλικιωμένους, ομάδες γιατρών, μηχανικών και χακερς που

συνεργάστηκαν για να εκτυπώσουν ψηφιακά αναπνευστήρες, έως μαθητές που φύλαγαν τα παιδιά των γιατρών και των νοσοκόμων. Ο πολλαπλασιασμός των εγχειρημάτων φροντίδας και αλληλεγγύης, που αποτελούν το θεμέλιο των κοινωνιών της αποανάπτυξης που οραματιζόμαστε, είναι ακόμη πιο αξιέπαινη δεδομένης της μεταδοτικής φύσης του ιού. Όταν η πανδημία θα τελειώσει και ο δρόμος της οικονομικής ανοικοδόμησης θα ξεκινήσει, αυτός ο αναδυόμενος δυναμισμός θα είναι ζωτικής σημασίας.

Οι θετικές παρορμήσεις και δίκτυα από τα κάτω είναι απαραίτητα αλλά όχι επαρκή για μια βιώσιμη αλλαγή. Πρέπει οι κυβερνήσεις θα διασφαλίσουν την υγεία όλων, να προστατέψουν το περιβάλλον και να παρέχουν οικονομικά δίκτυα ασφάλειας. Οι τακτικές υποστήριξης της αποανάπτυξης που προωθούμε ήταν απαραίτητες πριν την πανδημία, και είναι περισσότερο κατά τη διάρκειά της και μετά: ένα καινούριο Νιου Ντιλ και ένα πρόγραμμα δημόσιας επένδυσης, διαμοιρασμού εργασιών, βασικό εισόδημα, δημόσιες υπηρεσίες για όλους, και υποστήριξη για τις οικονομίες της κοινότητας. Έτσι θα μπορούσε να είναι η αναδιοργάνωση των δημοσίων οικονομικών μέσω μέτρων συμπεριλαμβανομένων προστίμων για το διοξείδιο του άνθρακα, ανώτατο όριο για τον πλούτο, φορολόγηση για τη χρήση φυσικών πόρων και τη μόλυνση.

Ενώ οι συζητήσεις για την αποανάπτυξη έχουν παραδοσιακά εστιάσει στην αποστράτευση των απαιτητικών σε φυσικούς πόρους και οικολογικά επιζήμιων πτυχών των τρεχουσών οικονομιών, η αντιμετώπιση της πανδημίας έχει να κάνει με την αποστράτευση αυτών των πτυχών που δεν είναι άμεσα απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής. Ταυτιζόμαστε στην αντιμετώπιση της θεμελιώδης πρόκλησης να διαχειριστούμε οικονομίες χωρίς ανάπτυξη κατά τη διάρκεια και μετά την πανδημία: πώς να αποστρατεύσουμε μέρη της καπιταλιστικής οικονομίας εξασφαλίζοντας την προμήθεια βασικών αγαθών και υπηρεσιών, πειραματιζόμενοι με τρόπους μη απαιτητικούς σε πόρους να απολαύσουμε τις ζωές μας, και να ανακαλύψουμε τα συλλογικά νοήματα της ζωής.

Ριζοσπαστικές προτάσεις ήδη εξετάζονται και επιλεκτικά έχουν

υιοθετηθεί σε όλο το πολιτικό φάσμα καθώς προσφέρουν συγκεκριμένες λύσεις στην πανδημία. Εταιρίες και κυβερνήσεις έχουν μειώσει τις ώρες εργασίας και εφαρμόζουν διαμοιρασμό της εργασίας· διαφορετικές μορφές βασικού εισοδήματος εξετάζονται και στοιχειώδη οικονομικά μέτρα έχουν θεσπιστεί για να ενισχύσουν τους εργαζόμενους την περίοδο της καραντίνας ύστερα από το κλείσιμο των επιχειρήσεων· μια διεθνής καμπάνια για εισόδημα φροντίδας έχει ξεκινήσει, ενώ ορισμένες κυβερνήσεις ασχολούνται με την παραγωγή εξοπλισμού για τη διασφάλιση των ζωτικών προμηθειών και υπηρεσιών και εξετάζονται αναστολές στην αποπληρωμή ενοικίων, δανείων και υποθηκών. Υπάρχει μια αυξανόμενη κατανόηση ότι θα χρειαστούν τεράστιες δαπάνες από τις κυβερνήσεις.

Ο κόσμος θα αλλάξει μετά την πανδημία, και θα υπάρξουν αγώνες για το ποια μονοπάτια θα ακολουθήσουμε. Οι άνθρωποι πρέπει να αγωνιστούν να κατευθύνουν την αλλαγή προς πιο δίκαιες και ανθεκτικές κοινωνίες που να έχουν λιγότερο αντίκτυπο στους ανθρώπους και στα φυσικά περιβάλλοντα. Οι ισχυροί θα προσπαθήσουν να ανασυστήσουν το κατεστημένο και να μετατοπίσουν τα κόστη στους λιγότερο ισχυρούς. Χρειάζεται οργάνωση και συμβολή δυνάμεων και καταστάσεων για να διασφαλίσουμε ότι δεν θα είναι το περιβάλλον ούτε οι εργάτες που θα πληρώσουν τον λογαριασμό, αλλά αυτοί που επωφελήθηκαν περισσότερο από την ανάπτυξη που προηγήθηκε αυτής της καταστροφής.

Η αποανάπτυξη δεν είναι επιβολή στερήσεων, αλλά ένας στόχος για να εξασφαλίσουμε αρκετά για όλους ώστε να ζουν με αξιοπρέπεια και χωρίς φόβο· να βιώσουμε τη φιλία, την αγάπη και να έχουμε υγεία, να απολαύσουμε τον ελεύθερο χρόνο και τη φύση και να «νομιμοποιήσουμε» μια ζωή που είναι ταυτόχρονα μια εμπειρία αλληλεξάρτησης και ευπάθειας. Αυτός ο σκοπός δεν θα επιτευχθεί επιχορηγώντας εταιρίες ορυκτών καυσίμων, αεροπορικές, κρουαζιέρες, ξενοδοχειακές και τουριστικές μεγάλο-επιχειρήσεις. Αντίθετα, τα κράτη πρέπει να επενδύσουν σε πράσινες πολιτικές και να επανα-οικοδομήσουν τις υποδομές

υγείας και φροντίδας τους, να δημιουργήσουν δουλειές με τη μετατόπιση σε οικονομίες που είναι λιγότερο περιβαλλοντικά επιζήμιες. Καθώς οι τιμές του πετρελαίου πέφτουν, τα ορυκτά καύσιμα πρέπει να φορολογηθούν βαριά, να αυξηθεί η χρηματοδότηση σε πράσινες και κοινωνικές επενδύσεις, και υπάρξουν φορολογικές απαλλαγές και μερίσματα στους εργαζομένους. Αντί να χρησιμοποιήσουμε το δημόσιο χρήμα για τη διάσωση επιχειρήσεων και τραπεζών, απαιτούμε τον καθορισμό βασικού εισοδήματος που θα επιτρέψει στους ανθρώπους και στις κοινότητες να ανοικοδομήσουν τις ζωές τους. Αυτά τα βασικά ερωτήματα που σχετίζονται με τις στρατηγικές για κοινωνικό-οικολογική μεταμόρφωση θα είναι στο επίκεντρο του διεθνούς συνεδρίου για την αποανάπτυξη στη Βιέννη που θα γίνει διαδικτυακά στα τέλη Μάη του 2020. Μια καλή αφετηρία είναι οι αξίες για την ανάκαμψη της οικονομίας και η βάση για τη δημιουργία μιας δίκαιης κοινωνίας, που περιλαμβάνονται στο ανοιχτό γράμμα 'Αποανάπτυξη: νέες βάσεις για την οικονομία'.

Αυτή η κρίση αναμφίβολα δημιουργεί περισσότερους κινδύνους παρά ευκαιρίες. Ανησυχούμε για τις πολιτικές φόβου που η σπέρνει η πανδημία, την εντατικοποίηση της παρακολούθησης και του ελέγχου των πολιτών, την ξενοφοβία και ρίξιμο του φταιξίματος σε άλλους, καθώς και για την απομόνωση στο σπίτι που παρεμποδίζει τις από κοινού διαδικασίες και την πολιτική οργάνωση. Από τη στιγμή που παίρνονται μέτρα όπως η απαγόρευση κυκλοφορίας, οι καραντίνες, η θέσπιση κανόνων μέσω διαταγμάτων, οι έλεγχοι συνόρων και αναβολή εκλογών, μπορεί εύκολα να γίνουν μέρος του οπλοστασίου της πολιτικής επιβολής, ανοίγοντας δυστοπικούς ορίζοντες.

Για να αντιμετωπίσουμε αυτούς τους κινδύνους, η αποανάπτυξη δίνει τα κίνητρα και μας οδηγεί στην επανίδρυση κοινωνιών των κοινών, της αλληλοβοήθειας, μετατοπίζοντας τις συλλογικές επιδιώξεις από την ανάπτυξη προς την ισότητα και την ευημερία. Αυτά δεν είναι μόνο υψηλοί στόχοι. Στο υπό έκδοση βιβλίο Η υπόθεση της Αποανάπτυξης αναδεικνύουμε καθημερινές πρακτικές και κανόνες, για να ξεκινήσουμε να οικοδομούμε τον κόσμο που

θέλουμε σήμερα, μαζί με πολιτικές στρατηγικές που στηρίζουν την σύμπραξη αυτών των προσπαθειών για τη δημιουργία δίκαιων και μικρού αντίκτυπου κοινωνιών. Αυτό το βιβλίο είναι διαφορετικό από κάθε άλλο σχετικά με την αποανάπτυξη, διότι είναι το πρώτο που προσπαθεί να απαντήσει το δύσκολο ερώτημα του «πώς» στην τρέχουσα πολιτική συγκυρία.

Πριν την πανδημία, έπρεπε να πείσουμε τους ανθρώπους για την αποανάπτυξη. Η δουλειά μας μπορεί να είναι κάπως πιο εύκολη τώρα, έχοντας τόσο απτά στοιχεία ότι το τρέχον σύστημα καταρρέει από το ίδιο βάρος του. Καθώς εισερχόμαστε σε μια δεύτερη μεγάλη οικονομική κρίση για πολλά χρόνια, ίσως κάποιοι από εμάς επιθυμούν να θεωρούν δεδομένη τη σοφία της παραγωγής και του καταναλωτισμού, μόνο και μόνο για να διατηρηθεί το σύστημα. Οι καιροί είναι ώριμοι για εμάς να εστιάσουμε σε αυτά που πραγματικά αξίζουν: όχι το ΑΕΠ, αλλά την υγεία και την ευημερία των ανθρώπων και του πλανήτη. Με μια λέξη: στην αποανάπτυξη.

Βιομηχανικά Υποπροϊόντα Ξύλου & Υγεία: Στον Βωμό της Οικονομικής Πρωτοκαθεδρίας

Νίκος Ιωάννου
Για το AthensWoodschool
(Εργαστήριο και Εκπαιδευτική Κοινότητα της Ξυλουργικής Τέχνης)

Ένα από τα μαθήματα που στο AthensWoodschool βρίσκουμε συχνά μπροστά μας είναι αυτό που αφορά την κατεργασία ξύλου και την υγεία και κυρίως την επίδραση στην υγεία από τη χρήση των βιομηχανικών υποπροϊόντων ξύλου.

Από την εμπειρία αυτού του μαθήματος μπορούμε να αναφέρουμε, εν περιλήψει, τα εξής:

Ανέκαθεν γνωρίζαμε πως η βιομηχανική κατεργασία ξύλου επηρεάζει την υγεία των εργατών οι οποίοι εκτίθενται καθημερινά σε σκληρές συνθήκες. Στην Ελλάδα το πρόβλημα πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις με την εισαγωγή και αυξανόμενη χρήση τροπικών ξύλων. Υπάρχουν ανεξάρτητοι ξυλουργοί οι οποίοι λόγω ιδιαίτερης ευθαισθησίας δεν επεξεργάζονται ποτέ ξύλα όπως ιρόκο, αφρικανική καρυδιά, σάμπα και άλλα. Αυτό δεν σημαίνει βεβαίως πως οι κατασκευές από αυτού του είδους ξύλα επηρεάζουν τους χρήστες τους. Επίσης, θα πρέπει να τονίσουμε ότι προβλήματα όπως καρκίνος της μύτης, άσθμα, δερματίτιδα κλπ υπάρχει πιθανότητα να εμφανιστούν μετά από καθημερινή και χρόνια έκθεση των εργατών ξύλου στη σκόνη και αυτό πάντα εξαρτάται από τον τρόπο κατεργασίας του ξύλου καθώς και από τα μέτρα ασφαλείας (καλός εξαερισμός του χώρου εργασίας, απαραίτητη χρήση μάσκας κλπ).

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να τονίσουμε πως οι αρνητικές επιδράσεις του ξύλου στην υγεία, σε σχέση με άλλα υλικά, είναι πολύ μικρές.

Τα πράγματα όμως αλλάζουν όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα του ξύλου, δηλαδή τις μοριοσανίδες, ινοσανίδες κλπ: τα γνωστά σε όλους νοβοπάν, MDF και η διαδεδομένη μελαμίνη η οποία επικαλύπτει συνήθως νοβοπάν και MDF καθώς και το OSB. Οι μοριοσανίδες και ινοσανίδες αυτού του είδους είναι μια μίξη υπολειμμάτων κατεργασίας ξύλου ή και υπολειμμάτων κατεργασίας αγροτικών προϊόντων άλλοτε και επιλεγμένων οικιακών απορριμμάτων ή και θρυμματισμένων δασικών προϊόντων με ρητίνες και αποδεδειγμένα τοξικά αέρια. Επομένως, είναι φανερό πως δεν πρόκειται για «ξύλα».

Τα προϊόντα αυτά εμπεριέχουν κόλλες, η παρασκευή των οποίων βασίζεται σε μια επικίνδυνη ουσία, την φορμαλδεΰδη. Την ουσία αυτή εμπεριέχουν και βιομηχανικά προϊόντα όπως το κόντρα-πλακέ και τα αντικολλητά μασίφ αλλά σε μικρότερη ποσότητα λόγω

κυρίως του μεγαλύτερου όγκου ξύλου που χρησιμοποιείται. Η φορμαλδεΰδη είναι μια συνθετική θερμοσκληρυνόμενη ρητίνη, η οποία άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως από τη δεκαετία του 1930. Το χαμηλό κόστος παρασκευής της κόλλας αυτής έκανε τη χρήση της καθολική στη βιομηχανία προϊόντων ξύλου.

Ο απαράβατος νόμος του καπιταλισμού «το μεγαλύτερο κέρδος με το μικρότερο κόστος» είχε και σε αυτή την περίπτωση την εφαρμογή του με τα ίδια ολέθρια αποτελέσματα για την ανθρωπότητα όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις. Σίγουρα δεν υπάρχει κάποια χειροπιαστή απόδειξη που να λέει «τόσοι θάνατοι από έκλυση φορμαλδεΰδης στα σπίτια» αλλά όλοι πλέον γνωρίζουμε, και οι ίδιες οι εταιρείες παραγωγής αυτών των προϊόντων, πως το πρόβλημα που δημιουργείται είναι πραγματικά μεγάλο.

Πριν από πενήντα-εξήντα χρόνια οι επιστήμονες στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. βρήκαν μετά από πειράματα ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν την έκλυση φορμαλδεΰδης από τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου. Ο σπουδαιότερος από αυτούς τους παράγοντες είναι η θερμοκρασία του περιβάλλοντος χώρου. Όταν αυξάνεται η θερμοκρασία, η ποσότητα φορμαλδεΰδης που εκλύεται αυξάνεται λογαριθμικά.

Η υγρασία είναι επίσης ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την έκλυση φορμαλδεΰδης. Η αύξηση της περιεχόμενης υγρασίας στη μοριόπλακα από 2,5% σε 10% έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της εκλυόμενης φορμαλδεΰδης κατά 35%.

Ας φέρουμε, λοιπόν, στο μυαλό μας τις περιπτώσεις όπου περικλείουμε συσκευές που παράγουν θερμότητα μέσα σε έπιπλα από μοριόπλακες ή ινόπλακες (μελαμίνες, βακελιτικά κλπ). Θα θυμηθούμε σίγουρα την εντοιχισμένη ηλεκτρική μας κουζίνα ή τον φούρνο μας, το πλυντήριο πιάτων, το ηχοσύστημά μας, το PC. Επίσης, θα πάει το μυαλό μας στους χώρους εργασίας, τα νοσοκομεία, τα γραφεία, τα σχολεία.

Όσο διαβάζουμε για την υγρασία, στο μυαλό μας έρχεται σίγουρα

ο νεροχύτης της κουζίνας μας ο οποίος περικλείεται συνήθως από κάποιον προκατασκευασμένο πάγκο μοριοσανίδας, και ακόμη πιο έντονα έρχεται στο μυαλό μας το μπάνιο και τα ξεφτισμένα έπιπλά μας από την υγρασία και εκείνη η απροσδιόριστη μυρωδιά την οποία πλέον τη θεωρούμε κάτι δεδομένο και η οποία δεν είναι τίποτε άλλο από μια μίξη μύκητα με τοξικές ουσίες – μικρή ένδειξη για τη ρύπανση του οικιακού ή εργασιακού μας περιβάλλοντος.

Όλη η γκάμα των βιομηχανικών προϊόντων ξύλου τα οποία χρησιμοποιούνται σε πατώματα, πόρτες, έπιπλα κουζίνας, έπιπλα μπάνιου, έπιπλα γραφείου, έπιπλα χώρων υποδοχής, πάγκους εργασίας, έπιπλα εργαστηρίων, υλικά συσκευασίας, επενδύσεις και εξοπλισμό πλοίων και γενικότερα δημόσιων χώρων ευθύνονται για την παραγωγή ρύπων οι οποίοι επιβαρύνουν σημαντικά την υγεία μας. Οι μυρωδιές που δημιουργούνται από την επαφή αυτών των προϊόντων με την υγρασία και τη θερμότητα είναι χαρακτηριστικές όπως προαναφέραμε, πιθανόν όμως να έχουν καταγραφεί μέσα μας σαν κάτι δεδομένο και να μην μας προξενούν εντύπωση. Έτσι, είναι σαν να έχουμε αποδεχτεί όλοι μας ως κάτι φυσιολογικό τη χρήση τέτοιων προϊόντων, και όχι μόνο έχουμε αποδεχτεί αυτά τα προϊόντα αλλά πλέον καθορίζουν τη διακόσμηση των σπιτιών μας αλλά και των δημόσιων χώρων, κάνοντάς τα όλα σχεδόν ίδια. Πλέον σε όποιο σπίτι και αν μπεις μοιάζει ίδιο με όλα τα άλλα, κάτι σαν οικοδομικός σοσιαλιστικός ρεαλισμός.

Αυτό όμως είναι μια άλλη συζήτηση.

Το πιο συχνό ερώτημα των σπουδαστών του AthensWoodschool κατά τη διάρκεια του μαθήματος για τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου είναι: «Μα πώς δεν χρησιμοποιούν μια άλλη κόλλα, ένα άλλο υλικό που να μην εκλύει ρύπους;» Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα όμως είναι κάπως περίπλοκη. Η χρησιμοποίηση μιας άλλης κόλλας, μη τοξικής, θα άλλαζε τους χρόνους παραγωγής και πιθανότατα θα αύξανε το κόστος παραγωγής, γεγονός που θα καθιστούσε ανέφικτη την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας βιομηχανίας προϊόντων ξύλου στην οποία στηρίχτηκε μια απέραντη βιομηχανία και βιοτεχνία κατασκευών, στην οποία με τη σειρά του στηρίχτηκε ένα σύγχρονο

ντιζάιν αυτών των κατασκευών.

Η φορμαλδεΰδη ευθύνεται για τη δημιουργία μιας τεράστιας αγοράς την οποία αποτελούν χιλιάδες βιομήχανοι με τα περισσότερα κέρδη, εκατοντάδες χιλιάδες μικροβιοτέχνες και κατασκευαστές με λιγότερα αλλά αρκετά κέρδη, εκατομμύρια εργάτες με τα λιγότερα από όλους κέρδη (και οι οποίοι μειώνονται διαρκώς με τη εξέλιξη της βιομηχανικής τεχνολογίας) και κυρίως την αποτελούν δισεκατομμύρια καταναλωτές-χρήστες των βιομηχανικών προϊόντων ξύλου, χρήστες ενός πολιτισμού των εφήμερων κατασκευών, ενός πολιτισμού παραγωγής αμέτρητων δισεκατομμυρίων σκουπιδιών. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα των χωματερών στις οποίες κανείς αναγνωρίζει τον σύγχρονο πολιτισμό από τα σκουπίδια της ΙΚΕΑ αλλά και των μικρότερων εταιρειών.

Αυτό το οποίο θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε είναι ότι δεν έχει βρεθεί ακόμη τρόπος για να ανακυκλώνουμε τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου, παρότι Αμερικανοί επιστήμονες εργάζονται πυρετωδώς σε αυτόν τον τομέα εδώ και χρόνια.

Ποια, λοιπόν, θα μπορούσε να είναι η λύση σε ένα πρόβλημα που μας «περιβάλλει» σε κάθε στιγμή της ζωής μας;

Η αλήθεια είναι πως η μεγέθυνση ως καθολική αντίληψη για την παραγωγή και την οικονομία δημιουργεί τύφλωση όσον αφορά την εύρεση μιας λύσης σε ένα πρόβλημα όπως η επίδραση στην υγεία από τα αντικείμενα που μας περιβάλλουν στην καθημερινότητά μας. Ο διαχωρισμός, θα λέγαμε καλύτερα, της οικονομίας και της παραγωγής από τους υπόλοιπους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας καθιστά μοιραία αυτόν τον τομέα κυρίαρχο. Έτσι, έχουμε σαν αποτέλεσμα τομείς, όπως η πρόνοια για την υγεία μας, να υποτάσσονται στον κυρίαρχο τομέα της οικονομίας. Και όχι μόνο ο τομέας της υγείας αλλά και η αρχιτεκτονική, η πολεοδομία και φυσικά η παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων ξύλου υποτάσσονται στην «αγία» οικονομία.

Το δικαίωμα στο υπερκέρδος και γενικότερα το δικαίωμα στο

κέρδος είναι υπεράνω κάθε υποψίας. Έτσι, ποτέ δεν πέρασε από το μυαλό των στελεχών, των golden boys και των χημικών της εν λόγω βιομηχανίας να αντικαταστήσουν την φορμαλδεΰδη με κάποια άλλη μη τοξική κόλλα, αλλά δεν πέρασε ποτέ και από το μυαλό των επιστημόνων που πραγματοποιούν τους σχετικούς ελέγχους εδώ και δεκαετίες μια πρόταση για αντικατάσταση της πάμφθηνης αυτής κόλλας. Ακόμη και οι προσπάθειες που γίνονται για τη χρησιμοποίηση PMDI (πολυϊσοκυαναμίδες) -πολυϊσοκυανικοί εστέρες με μικρότερη τοξικότητα από τη φορμαλδεΰδη- δεν έχουν και πολύ μεγάλη απήχηση στη βιομηχανία ακριβώς λόγω του κόστους.

Υπό το βάρος των ευθυνών λόγω της ευρείας πλέον διάδοσης των πληροφοριών περί ρύπων που εκλύουν τα βιομηχανικά προϊόντα ξύλου, οι εταιρείες του είδους εφευρίσκουν την πιστοποίηση, μια πρακτική που έχει να κάνει με την τοποθέτηση ορίων στην εκπομπή φορμαλδεΰδης. Από μια άποψη μπορούμε να πούμε πως σωστά τοποθετούνται όρια. Βεβαίως, κάθε ερευνητικό κέντρο ή ακόμη και κάθε ανεξάρτητος ερευνητής μπορεί να προτείνει τη δική του άποψη για το όριο εκπομπής και αυτές οι προτάσεις συνήθως αποκλίνουν κατά πολύ ή λίγο. Αυτή η ιστορία όμως των ορίων εκπομπής σέρνεται τώρα μισό αιώνα και το μόνο που μπορεί να μας προκαλέσει είναι υποψίες για συγκάλυψη του προβλήματος.

Μπροστά, λοιπόν, σε αυτό το μεγάλο κατά γενική ομολογία πρόβλημα εμείς προτείνουμε τα εξής:

Α) Καλό εξαερισμό σε καθημερινή βάση των χώρων όπου υπάρχουν τοξικά υποπροϊόντα ξύλου.

Β) Να πάψουμε να χρησιμοποιούμε τα τοξικά αυτά υποπροϊόντα ξύλου, αλλάζοντας και ελαφραίνοντας το ντιζάιν των κατασκευών μας. Αποφυγή των κουτιαστών ντουλαπών και επιστροφή στα ξύλινα κασώματα και τις πρεσσαριστές κατασκευές με μη τοξικές κόλλες.

Γνωρίζουμε πως η τελευταία μας πρόταση δεν γίνεται αρκετά κατανοητή. Ωστόσο, θα επανέλθουμε σίγουρα σε αυτό το ζήτημα, αφού αποτελεί μια σειρά μαθημάτων του AthensWoodschool το

περιεχόμενο των οποίων θα ήταν αδύνατον να συμπεριλάβουμε σε αυτήν εδώ την μικρή παρουσίαση.

Ας πάψουμε να αποκαλούμε ξύλινα τα έπιπλα της κουζίνας μας, του μπάνιου μας ή του δωματίου των παιδιών μας, μήπως και εμπεδώσουμε έτσι την πραγματικότητα.

Ας μάθουμε να χρησιμοποιούμε την ξυλουργική τέχνη του παρελθόντος σε συνδυασμό με τις σύγχρονες τεχνικές δυνατότητες – είναι σίγουρο πως δεν θα βγούμε χαμένοι.

Βιβλιογραφία:

Μαντάνης 2009

Σιμόπουλος 1985

Rizosdimitris.blogspot.com

Από τη Speenhamland στο Andover: Ιδεολογικές & Κοινωνικοοικονομικές Παράμετροι της Σύγκρουσης πάνω στο Όριο 2 Κόσμων

Μαλάνος Σταμάτης
Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ ευρωπαική Ιστορία

Αφού και ζώα εξημερώθηκαν, κανείς δεν πρέπει να απελπίζεται

ότι ο παραστρατημένος άνθρωπος είναι αδιόρθωτος [1]

Κάπου στα 1845, στο workhouse του Andover οι τρόφιμοι είχαν αναλάβει μια δουλειά που σήμερα μοιάζει αδιανόητη, θρυμμάτιζαν δηλαδή, τα κόκκαλα των νεκρών με στόχο την παραγωγή λιπάσματος για τα γειτονικά αγροκτήματα. Ώσπου κάποια μέρα υπακούοντας στην ανάγκη, την πείνα και την απελπισία τους, ξεκίνησαν να τρώνε τις ωμές σάρκες των συνανθρώπων τους που ο χρόνος δεν είχε ακόμα προλάβει να εξαφανίσει. Και όμως, μόλις πενήντα χρόνια πριν, ένα επαρχιακό δικαστήριο με μια ιστορική του απόφαση είχε διαμορφώσει ένα τελείως διαφορετικό σκηνικό, θεσπίζοντας μια κλίμακα επιδότησης των φτωχών που βασιζόταν στο ύψος της τιμής του ψωμιού.

Το 1944, κυκλοφόρησε *ο **Μεγάλος μετασχηματισμός***. Στο βιβλίο του αυτό ο Κάρλ Πολάνυι υποστηρίζει ότι δεν ήταν η δημιουργία του σύγχρονου Κράτους συνέπεια της ανάδυσης του Καπιταλισμού, αλλά η ίδια η Κρατική παρέμβαση που έκανε δυνατή την εγκαθίδρυση και επιβίωση της οικονομίας της αγοράς. Μάλιστα θεωρεί ότι αυτή είναι μια σχετικά πρόσφατη εξέλιξη, η μορφή της οποίας αποκρυσταλλώθηκε στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα. Το φαινόμενο συνδέεται κατά την άποψή του, με την εισαγωγή των μεγάλων περίπλοκων μηχανημάτων, ακριβώς επειδή το μέγεθος και η δυνατότητα απόσβεσής τους συνδεόταν αναγκαστικά με τη μαζική παραγωγή και την αδιάλειπτη λειτουργία τους.

Συνεπώς, κατά τον ίδιο, θα έπρεπε να δημιουργηθούν εκείνες οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που θα επέτρεπαν τον αδιάλειπτο εφοδιασμό τους με πρώτες ύλες και θα δημιουργούσαν ένα εξαιρετικά πειθαρχημένο εργατικό δυναμικό που θα αλληλοεπιδρούσε με αυτά. Αυτή συνεπώς η αναγκαιότητα ήταν που ωθούσε την ανερχόμενη ελίτ της βιομηχανίας να πάρει όλα εκείνα τα μέτρα που θεωρούσε ότι απαιτούνταν ώστε να γίνει δυνατή η διαμόρφωση μιας ενιαίας αγοράς εργασίας. Αλλά για να μπορέσει να συμβεί κάτι τέτοιο, έπρεπε να καταργηθεί κάθε είδους κοινοτική αλληλεγγύη ή επιδότηση, καθώς και να μετατραπεί σε εφιάλτη η καθημερινότητα σε κάθε υφιστάμενο ίδρυμα αρωγής,

όπως τα workhouses.

Έμοιαζε σαν ένα γιγάντιο κύμα, το οποίο παρέσυρε τα πάντα στο πέρασμά του, να χτύπησε με απίστευτη ένταση τους αδύναμους και τελικά να μεταμόρφωσε για πάντα τον κόσμο μας.

Ωστόσο, κατά την άποψή μας ο μεγάλος μετασχηματισμός, όπως κάθε μεγάλο κύμα αλλαγών, δεν γεννιέται πάντα στον χρόνο που τα αποτελέσματά του μπορούν να γίνουν ορατά, συνεπώς το λεγόμενο πείραμα των workhouses, δηλαδή η δραματική μείωση κάθε εξωτερικής βοήθειας από τις ενορίες και η δημιουργία συνθηκών που θα καθιστούσαν τη διαβίωση εντός των ιδρυμάτων λιγότερο ή περισσότερο χειρότερη από εκείνη των πιο κακοπληρωμένων βιομηχανικών εργατών, θα πρέπει να ιδωθεί σε συνάρτηση με τους σημαντικότερους από τους παράγοντες εκείνους των οποίων η ανασημασιοδότηση και η αξιοποίηση δημιούργησαν τα υποκείμενα, τις ιδέες και τη συναίνεση που ήταν απαραίτητη για να ευοδωθεί μια τέτοιου μεγέθους αλλαγή.

Ο Άγγελος Χανιώτης έχει στο παρελθόν χρησιμοποιήσει τον όρο «**συμπλοκή**» προκειμένου να περιγράψει πολλά και φαινομενικά ασύνδετα μεταξύ τους, τοπικά και χρονικά, γεγονότα και εξελίξεις, τα οποία όμως σε μια δεδομένη χρονική περίοδο παρήγαγαν παρόμοια αποτελέσματα[2]. Κάτι τέτοιο φαίνεται να συνέβη, κατά την άποψή μας, και στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1830. Πιο συγκεκριμένα, έλαβαν χώρα μια σειρά από συμβάντα του μακρού, του μέσου και του βραχέως χρόνου, τα οποία διαμόρφωσαν το περιβάλλον του «μεγάλου μετασχηματισμού» και τα οποία δυστυχώς δεν υπάρχει σήμερα ο χρόνος να αναλύσουμε.

Συμπέρασμά μας είναι ότι κανένα από αυτά τα συμβάντα δεν θα μπορούσε να διαμορφώσει από μόνο του μια τόσο δραματική για τη ζωή των ανθρώπων εξέλιξη, όπως ήταν η **δημιουργία μιας εθνικής αγοράς εργασίας**, αν δεν υπήρχε η καταλυτική παρέμβαση του βρετανικού Κράτους, το οποίο μεταξύ άλλων χρησιμοποίησε μέσα όπως ήταν ο Νέος Νόμος περί των Φτωχών και το πείραμα των Workhouses.

Όμως από την άλλη μεριά, η επιτυχία αυτών των παρεμβάσεων δεν είναι δυνατόν να εξηγηθεί χωρίς να ληφθούν υπόψη οι παραπάνω παράγοντες. Συγκεκριμένα, εξελίξεις του μακρού χρόνου, όπως ήταν η αύξηση του πληθυσμού, η ανασύνθεση των ελίτ, η νέα ηθική των προτεσταντικών δογμάτων όπως αυτά ανανοηματοδοτήθηκαν τότε, η ανασημασιοδότηση της ιδιοκτησίας από απλή χρήση σε απόλυτο δικαίωμα, η αναγνώριση της κοινωνικής χρησιμότητας του οικονομικού εγωισμού των ανθρώπων, η αργή έλευση της νέας οικονομίας, είχαν διαβρώσει αποτελεσματικά τα θεμέλια του παλιού κόσμου, αλλά δεν ήταν σε καμιά περίπτωση ικανές από μόνες τους να οδηγήσουν στον μεγάλο μετασχηματισμό.

Ωστόσο, όσο πλησιάζαμε προς το τέλος του 18ου αιώνα, οι εξελίξεις αυτές προοδευτικά αποκτούσαν άλλο νόημα, καθώς αλληλοεπιδρούσαν με σημαντικές εξελίξεις του μέσου χρόνου, όπως οι εντεινόμενες περιφράξεις και η καταστροφή της οικοτεχνίας και βιοτεχνίας της υπαίθρου, η οποία άκμαζε για αιώνες αλλά αδυνατούσε πλέον να ανταγωνιστεί την παραγωγικότητα των νέων εργοστασίων. Η συνεπαγόμενη απειλή αποψίλωσης της υπαίθρου από τον πληθυσμό της οδήγησε τα ανώτερα στρώματα της αριστοκρατίας να υιοθετήσουν επιδοματικές πολιτικές, για τις οποίες δεν ίσχυε πλέον η παλιά διάκριση ανάμεσα στους ικανούς και μη φτωχούς και τις οποίες χρηματοδοτούσαν από τις υψηλές τιμές των τροφίμων.

Τη στάση τους αυτή ενίσχυσαν η εντεινόμενη απειλή κατά της τάξης και της ίδιας τους της υπόστασης που προερχόταν από την άλλη μεριά της Μάγχης, το πλήθος των ανέργων στρατιωτών, καθώς πλησίαζε η λήξη των Ναπολεόντειων πολέμων, και το κίνημα των Λουδιτών, που την εποχή εκείνη έδειχνε να έχει πολύ απειλητικότερες διαστάσεις από αυτές που του αποδίδει η σύγχρονη ιστοριογραφία.

Όμως τα επιδόματα αυτά, αν και βραχυπρόθεσμα προστάτεψαν τους πληθυσμούς ιδιαίτερα στη Νότια Αγγλία, μακροπρόθεσμα είχαν τελείως διαφορετικά αποτελέσματα. Προκάλεσαν την εξάρτηση των αγροτικών πληθυσμών από τη χορήγησή τους, μείωσαν την

παραγωγικότητα των περιοχών αυτών, αφού οι γαιοκτήμονες επιδοτούμενοι στην ουσία οι ίδιοι δεν είχαν κανέναν λόγο να εκσυγχρονίσουν περαιτέρω την παραγωγή τους και, τέλος, εμπόδισαν την κινητικότητα του πληθυσμού που ήταν απαραίτητη για τη βιομηχανία των πόλεων. Το πιο σημαντικό τους, όμως, αποτέλεσμα ήταν πως κρατούσαν τις τιμές των τροφίμων υψηλές.

Τα προβλήματα αυτά έγιναν πια αξεπέραστα όταν η εντεινόμενη εισαγωγή των μεγάλων και περίπλοκων μηχανών δημιούργησε δύο νέα ζητήματα. Από τη μια, τα νέα δεδομένα παραγωγής που η ύπαρξή τους απαιτούσε ένα σταθερό και εξαιρετικά πειθαρχημένο εργατικό δυναμικό. Δεν μπορούσε πλέον ο εργαζόμενος να πηγαίνει στο εργοστάσιο όποτε ο ίδιος το επέλεγε, να καθυστερεί, να μη συνεργάζεται κ.λπ. Από την άλλη, η έλευσή τους προκάλεσε μια πρωτοφανή πτώση των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων, την ίδια στιγμή που οι υψηλές τιμές των τροφίμων και η ακαμψία της αγοράς εργασίας εμπόδιζαν τους μισθούς να την ακολουθήσουν ανάλογα. Αυτή ακριβώς η αναντιστοιχία, μαζί ασφαλώς με συγκυριακά αίτια, ήταν το γεγονός που προκάλεσε την πρώτη αληθινά **δομική κρίση του συστήματος** εκείνα τα χρόνια, δηλαδή τις δεκαετίες του 1830 και 1840.

Σε εκείνο, λοιπόν, το χρονικό σημείο ήταν που οι ιδέες των Locke, Smith και της μεταρρυθμισμένης Εκκλησίας φάνηκε να αποκτούν ένα άλλο, διαφορετικό από τις προθέσεις των εμπνευστών τους περιεχόμενο, και άλλοι εξαιρετικά προικισμένοι διανοούμενοι πρόσθεσαν το δικό τους ειδικό βάρος στις εξελίξεις. Ήταν οι μαλθουσιανές ιδέες για τον πληθυσμό που ενέτειναν τις ανησυχίες των μεσαίων τάξεων και κυρίως οι ρικαρντιανές αναλύσεις που φανέρωσαν στις νέες ανερχόμενες ελίτ της βιομηχανίας και του εμπορίου ποιο ακριβώς ήταν το πρόβλημα.

Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Η ανάλυση του Φουκώ, δείχνει γλαφυρά ότι το πρόβλημα σχετικά με τη **διαχείριση της φτώχειας** δεν αφορούσε μόνο τη δημιουργία μιας εθνικής αγοράς εργασίας, όπως ισχυρίζεται ο Πολάνυι, ούτε την πτώση των εργατικών μισθών. Υπήρχε ένα δεύτερο, αλλά εξίσου μεγάλο πρόβλημα που έπρεπε να

λύσουν.

Οι φτωχο-διάβολοι διατηρούσαν ακόμη από τα βάθη του χρόνου ή ανασυνέθεταν έναν λόγο δικό τους και πρακτικές που ήταν αντίθετες στο αστικό δίκαιο και στην ηθική της εποχής. Λόγο και πρακτικές που έρχονταν σε ευθεία αντίθεση με την ανάγκη της ασφαλούς αποθήκευσης των εμπορευμάτων, των τελωνειακών δασμών, της φορολογίας δηλαδή απέναντι στην ιδιοκτησία των άλλων, και μπορούσαν να αναπτύξουν αντιστάσεις απέναντι στη δύναμη της πείνας, την οποία οι άρχουσες τάξεις σκόπευαν να χρησιμοποιήσουν ως καταλύτη των αλλαγών. Η σκληρότητα των συνθηκών λοιπόν και η ίδια η οργάνωση της ζωής εντός των workhouses μπορεί να ερμηνευθούν και σαν ένας μηχανισμός αποτροπής και πειθάρχησης.

Τέλος, το γεγονός ότι πολλά τμήματα της χώρας είχαν καταφέρει να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα της φτώχειας εφαρμόζοντας διαφορετικές πολιτικές από την επιδοματική, αλλά παρ’ όλα αυτά υποχρεώθηκαν από τις προβλέψεις του Νέου Νόμου περί των Φτωχών να τις εγκαταλείψουν, δείχνει ότι η εφαρμογή του πειράματος των workhouses ήταν περισσότερο ιδεολογική επιλογή παρά πραγματική ανάγκη. Μάλιστα, η φυσική αύξηση του πληθυσμού των πόλεων, αλλά και η μετανάστευση των Ιρλανδών που είχε αρχίσει πολύ νωρίτερα από τον λεγόμενο λιμό της πατάτας, προσέφεραν άφθονο εργατικό δυναμικό, καθιστώντας πιθανόν αχρείαστη τη βία που τα workhouses άσκησαν στους απόρους.

Ο Πολάνυι ισχυρίζεται ότι το εθιμικό δίκαιο της επιδοματικής πολιτικής αποτέλεσε το σημείο συνάντησης της παραδοσιακής αριστοκρατίας της γης με τα μεγάλα τμήματα των απόρων των αγροτικών κυρίως περιοχών της Νότιας Αγγλίας, επειδή αμφότερα ένιωσαν να απειλείται η ίδια τους η ύπαρξη και τα κοινοτικά τους δικαιώματα από τους μετασχηματισμούς που απειλούσε να φέρει η επικράτηση της λεγόμενης ελεύθερης αγοράς…

Αλλά είναι εξίσου αλήθεια ότι ποτέ δεν υπήρξε μια καθαρή διαχωριστική γραμμή μεταξύ αστικής τάξης και αριστοκρατίας, αντίθετα υπήρξε μεγάλος βαθμός συγχρωτισμού και σύνθεσης

μεταξύ τους. Η υπαρκτή αντίθεση αστών και αριστοκρατών αφορούσε κατά την άποψή μας, μάλλον τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των ελίτ της βιομηχανίας από τη μια και των ανώτερων τμημάτων της αριστοκρατίας της γης από την άλλη.

Είναι, επίσης, αλήθεια ότι τα ίδια τα αδιέξοδα και η εξαθλίωση που προκάλεσαν τα επιδόματα ήταν ο λόγος που συσπείρωσε εναντίον τους τη μεγάλη πλειοψηφία της μεσαίας τάξης και διαμόρφωσε την αναγκαία συναίνεση που απαιτήθηκε για τη σχεδόν ολοσχερή κατάργησή τους. Αλλά αυτή είναι μόνο η μισή αλήθεια. Η άλλη μισή είχε γραφεί δεκαετίες πριν σε διαφορετικές συνθήκες από φυσικούς όπως ο Newton, εκκλησιαστικούς στοχαστές, φιλοσόφους όπως ο Locke και οικονομολόγους όπως ο Smith, οι ιδέες των οποίων ανασημασιοδοτήθηκαν την εποχή αυτή και αποτέλεσαν τα καύσιμα των αλλαγών.

Βασικό τμήμα της συλλογιστικής του Καρλ Πολάνυι είναι ότι η **εισαγωγή μεγάλων και πολύπλοκων μηχανημάτων** ήταν η θρυαλλίδα που κατέστησε αναγκαία την κρατική παρέμβαση, η οποία υλοποιήθηκε με τον Νέο Νόμο περί των Φτωχών και το πείραμα των workhouses, επειδή η λειτουργία τους απαιτούσε ένα πειθαρχημένο εργατικό δυναμικό και η απόσβεσή τους την αδιάλειπτη λειτουργία τους. Όμως, υποστηρίζουμε -και ασφαλώς ο Πολάνυι δεν το αρνείται- πως το ίδιο έντονη ήταν και η ανάγκη των Βιομηχάνων για τον εφοδιασμό των πόλεων με φθηνά γεωργικά προϊόντα, επειδή κάτι τέτοιο ήταν απολύτως απαραίτητο για τη μείωση των εργατικών μισθών, όπως πολύ διορατικά έδειξε το έργο του David Ricardo, φυσικού πνευματικού ηγέτη του βιομηχανικού τμήματος της αστικής τάξης αυτής της εποχής.

Ένα, κατά την άποψή μας, διαφορετικό θέμα είναι αν η βιομηχανία της εποχής είχε αληθινή ανάγκη για μαζική μετανάστευση εργατικών χεριών από την ύπαιθρο προς τις πόλεις, μιας που η φυσική αύξηση του πληθυσμού τους και η εντεινόμενη μετανάστευση των Ιρλανδών, μαζί με τις φυσικές κινήσεις μικρών αποστάσεων από τα γύρω χωριά προς αυτές, επαρκούσαν για να καλύψει το κενό. Αν και η λεπτομερής διερεύνηση μιας τέτοιας υπόθεσης ξεφεύγει από τα όρια αυτής της παρουσίασης, άποψή μας

είναι ωστόσο ότι οι ίδιοι λόγοι που κατέστρεψαν την οικοτεχνία και τη βιοτεχνία της αγγλικής υπαίθρου είναι αυτοί που υπονόμευσαν και την παραγωγή της Ιρλανδίας, επομένως η μαζική είσοδος των Ιρλανδών είχε αρχίσει πολύ νωρίτερα από τα χρόνια του μεγάλου λιμού.

Σε σχέση τώρα με τα επιμέρους ερωτήματα, καταλήγουμε ότι εφόσον η εφαρμογή του μεγάλου μετασχηματισμού είχε περισσότερο πολιτική και ιδεολογική αφετηρία, είναι αναμενόμενο να ασκήθηκε και λελογισμένη βία για την εφαρμογή του.

Προκειμένου, δηλαδή, να επιτευχθούν οι στόχοι του, οι συνθήκες στο εσωτερικό των ιδρυμάτων έπρεπε να είναι λίγο χειρότερες από αυτές στις οποίες ζούσαν οι πιο φτωχοί από τους βιομηχανικούς εργάτες των πόλεων. Από την άλλη, η πειθάρχησή τους απαιτούσε, όπως ο Φουκώ έδειξε καθαρά στο *Επιτήρηση και Τιμωρία*, την επανακοινωνικοποίησή τους και γι' αυτό ακριβώς επελέγη τελικά ο **διαχωρισμός των οικογενειών** και κυρίως η απομάκρυνση από αυτές των ανήλικων μελών τους.

Η διατροφή εντός των ιδρυμάτων, το καθημερινό τους πρόγραμμα, η αρχιτεκτονική των εσωτερικών τους χώρων, η γεωγραφική τους τοποθέτηση, παρ' όλους τους περιορισμούς του κόστους, παρά το γεγονός ότι πολλά από αυτά τα ιδρύματα στηρίχθηκαν σε προϋπάρχουσες υποδομές, παρά τις αντιδράσεις των τοπικών αξιωματούχων, καθώς και των ίδιων των τροφίμων, προσπαθούσε να εξυπηρετήσει τέτοιους σκοπούς.

Όπως προαναφέραμε, ο Φουκώ εξετάζει την εξέλιξη των workhouses ως μέρος της ευρύτερης προσέγγισής του στο ζήτημα της Εξουσίας και της διαδικασίας πειθάρχησης των κατώτερων τάξεων. Χωρίς να αρνείται ποτέ τον ιδιαίτερο ρόλο των ιδεών και του μετασχηματισμού της οικονομικής δομής, φωτίζει ωστόσο τον ρόλο της Πολιτικής σε σχέση με το ζήτημα που μας ενδιαφέρει.

Πιο συγκεκριμένα, στους βασικούς τομείς της κοινωνικής τους ζωής, οι κατώτερες τάξεις αυτήν ακριβώς την ιστορική περίοδο υποχρεώθηκαν στον διαχωρισμό τους σε **δύο βασικές κατηγορίες**. Η

μικρότερη, και πιο προβληματική από αυτές, αναγκάστηκε σε βαθύτερο από τα προηγούμενα χρόνια εγκλεισμό, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία αφέθηκε να αιωρείται μεταξύ της πείνας και των νέων εργοστασίων, ακριβώς επειδή η ανάγκη για φθηνά εργατικά χέρια, ο υπερπληθυσμός και ο φόβος των εξεγέρσεων έκαναν φανερή τη σημασία της.

Στην περίπτωση της τρέλας, το γεγονός αυτό σήμαινε τον διαχωρισμό όσων θεωρήθηκαν τρελοί από τους παράλογους, στην περίπτωση της φυλακής σήμαινε την κατασκευή και τον διαχωρισμό των εγκληματιών από τους παραβατικούς, και στην περίπτωση των απόρων σήμαινε τον διαχωρισμό των δυνάμει ανεξάρτητων εργατών από τους τροφίμους των workhouses.

Κατά την άποψή μας επρόκειτο, λοιπόν, για τρεις διαφορετικές όψεις της ίδιας ακριβώς πολιτικής. Στόχος τους δεν ήταν απλά να αποκλείσουν αυτούς που θεωρούσαν ως αντικοινωνικά στοιχεία, αλλά περισσότερο να οριοθετήσουν τη ζωή, τις αξίες και τη δράση όλων των υπολοίπων, οι οποίοι αποτελούσαν και τη μεγάλη πλειοψηφία των κατώτερων τάξεων. Και στις τρεις περιπτώσεις έπαιρναν κατ’ ουσίαν οικείες προηγουμένως μορφές, είτε επρόκειτο για τρελούς, είτε για παραβατικούς, είτε για αλήτες και φτωχούς, και τους μετέτρεπαν δια μέσου του εγκλεισμού τους και των συνακόλουθων συνθηκών του σε αλλόκοτα όντα[3].

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, **η εργασία ήταν το μέσο που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο από όλα** για να τιθασευτεί τούτος ο συρφετός του παράλογου. Εργασία για τους τροφίμους των ιδρυμάτων, εργασία στα νέα εργοστάσια και για τους υπολοίπους, τους οποίους η πείνα θα έσπρωχνε μέχρι τις εισόδους τους. Μια τέτοια πολιτική είχε στα μέσα του 19ου αιώνα καταστεί απολύτως απαραίτητη, όχι μόνο επειδή, όπως υποστηρίζει ο Πολάνυι, η βιομηχανία χρειαζόταν επειγόντως φθηνότερα εργατικά χέρια, αλλά και επειδή η ίδια η αποτυχία της επιδοματικής πολιτικής σαράντα ολόκληρα χρόνια μετά την πρώτη εφαρμογή της, είχε εκθρέψει έναν πληθυσμό που γινόταν ολοένα και δυσκολότερο να ελεγχθεί.

Έναν συρφετό ανθρώπων ο οποίος δεν ήθελε να γνωρίσει τους αστικούς κανόνες, δεν παντρεύονταν, δεν βάφτιζε τα παιδιά του και δεν αναγνώριζε τις ηθικές του υποχρεώσεις.

Μάλιστα, όπως σημειώνει ο Φουκώ, από τις αρχές του 19ου αιώνα οι λεγόμενες **λαϊκές ανομίες** έλαβαν νέες διαστάσεις όταν διασταυρώθηκαν με τις κοινωνικές συγκρούσεις, την αντίσταση στην εκβιομηχάνιση ή με τα αποτελέσματα των οικονομικών κρίσεων. Έλαβαν, δηλαδή, τα χαρακτηριστικά που παρατηρούμε σε όλα τα κινήματα που εκτυλίχθηκαν από το 1780 μέχρι το 1848[4]. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Βρετανίας το κίνημα των Λουδιτών και λίγο αργότερα τα πιο ριζοσπαστικά τμήματα των Χαρτιστών έθεσαν ζητήματα που ξεπερνούσαν κατά πολύ τα ανεκτά για την εποχή όρια.

Αυτήν ακριβώς την απειλή, κατά τον Γάλλο φιλόσοφο, σκόπευε να αντιμετωπίσει η παρέμβαση της Πολιτικής την εποχή που εξετάζουμε και μέρος αυτής της αντιμετώπισης αποτέλεσε και το πείραμα των workhouses. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση, το δίλημμα που έθεσε ο Νέος Νόμος περί των Φτωχών στον πληθυσμό των απόρων της εποχής σε καμιά περίπτωση δεν ερχόταν σε σύγκρουση με τα ζητούμενα της λεγόμενης ηθικής μεταρρύθμισης, η οποία την εποχή εκείνη βρίσκονταν σε πλήρη εξέλιξη και στον τομέα της αντιμετώπισης της τρέλας προωθούνταν από τις προσεγγίσεις των Samuel Tuke και Philippe Pinel, και οι οποίες στόχο είχαν τον διαχωρισμό της βαριάς τρέλας από τον πληθυσμό όσων απλώς αρνούνταν την κυρίαρχη ηθική και τις αστικές νόρμες. Ούτε ήταν αντίθετη στον εξανθρωπισμό των ποινών, αφού η ίδια η ιδέα της φυλάκισης γεννήθηκε εκείνα τα χρόνια.

Αντίθετα, οι στόχοι τους ήταν παρόμοιοι. Έπρεπε να πιέσουν τη μεγάλη πλειοψηφία των ανέργων να στραφεί στη μετανάστευση και στα νέα εργοστάσια, όχι μόνο επειδή η οικονομική χρησιμότητα μιας τέτοιας κίνησης ήταν προφανής, αλλά και γιατί η ένταξή τους στην ανελαστική διαδικασία της παραγωγής αυτήν την εποχή θα είχε προφανή αποτελέσματα στην πειθάρχησή τους. Οι

υπόλοιποι, όσοι δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν να αντέξουν μια τέτοιας κλίμακας διαδικασία, μπορούσαν να καταφύγουν στα workhouses.

Εκεί το ίδιο τους το σώμα θα γινόταν, με τη χρήση λελογισμένης βίας, αντικείμενο μιας άλλου είδους, αυστηρότερης πειθάρχησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Aldcroft, D. και Ville, S. *Η Ευρωπαϊκή Οικονομία 1750-1914*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005

Block, F. και Somers, M. In the Shadow of Speenhamland. Social Policy and the Old Poor Law, *Politics and Society* 31.2 (2003).

Broad, J. Housing the Rural poor in Southern England 1650-1850, *The agricultural History Review*, Vol. 48, No 2, British agricultural History Society, 2000

Brown, D. Workers, Workhouse and the Sick Poor. Health and Institutional Health Care in the long Nineteenth Century, *Journal of Urban History*, Vol 43, 2017

Burawoy, M. For a Sociological Marxism, the complementary Convergence of Antonio Gramsci and Karl Polanyi ,*Politics and Society*, Vol 31 , No 2, June 2003.

Burns, E. M. *Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ο Δυτικός Πολιτισμός: Νεότεροι Χρόνοι*, Επίκεντρο, Αθήνα 2006,

Cannon, J. *Aristocratic Century*, Cambridge University Press, 1984

Clark, W. C. *"London: A Multi- Century Struggle For Sustainable Development in a Urban Environment",* Faculty Research Working Paper Series, Harvard Kennedy School, August 2015.

Crowther, M. A. *The workhouse system 1834-1929. The history of the social institution,* Routledge library edition: The

Victorian word, 2016.

Dinwiddy, J. “Luddism and Politics in the Northern Counties”, *Social History*, Vol. 4, No. 1 (Jan., 1979), Taylor & Francis, Ltd.

Elder, W. “Speenhamland Revisited”, *Social Service Review*, Vol 38, No 3, Sep.1964

Engels, F. *Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία*, Μπάυρον, Αθήνα, 1974.

Foucault, M. *Επιτήρηση και Τιμωρία –Η γέννηση της φυλακής*, Ράππα, Αθήνα 1989

Geary, D. *Το Ευρωπαϊκό Εργατικό Κίνημα 1848-1939*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988

Glaper, J. The Speenhamland Scales: Political, Social or Economic Disaster?, *Social Service Review* 44.1 (1970).

Green, D. R. *Pauper Capital. London and the Poor Paw 1790-1870,* M.P.G Books Croop, UK, 2010.

Green, D. R. Pauper Protests: Power and Resistance in Early Nineteenth-Century London Workhouses, *Social History* Vol.31, No 2, Taylor and Francis L.t.d. , May 2006,
Hallas, C. S. Poverty and Pragmatism in the Northern Uplands of England: The North Yorkshire Pennines 1700-1900, *Social History*, Vol 25, No 1, Taylor and Francis Ltd, Jan. 2000,
Heal, F. και Holmer, C. *The Gentry in England and Wales, 1500-1700*, Macmillan Press LTD, 1994,
Heilbroner, R. L. *Οι φιλόσοφοι του Οικονομικού Κόσμου. Η ζωή και οι ιδέες τους,* Κριτική, Αθήνα, 2000

Higginbotham, P. “An introduction to the Workhouse”, http://www.Workhouses.org.uk/intro/.

Hobsbawm, E. J. “The Machine Breakers”, *Past and present*, No. 1, Oxford University Press, Feb. 1952.

Hobsbawm, E. J. *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789-1848*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2002.

Howart, M. *Ο ρόλος του πολέμου στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία*, Ποιότητα, Αθήνα 2009

Kamen, H. *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002

Lindemann, A. S. *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης από το 1915 μέχρι σήμερα*, Κριτική, Αθήνα 2014

Locke, J. Δεύτερη πραγματεία περί κυβερνήσεως, Πόλις, Αθήνα 2010

Lucassen, L*. The Immigrant Threat. The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 2005

Mackay, L. A culture of Poverty? The St. Martin in the fields Workhouse 1817, *The journal of Interdisciplinary History,* Vol 26, No 2 (Autumn 1995) The MIT Press

Mackenzie, S. R. An English Woman's Workhouse is her Castle: Poor management and Gothic Fiction in the 1790, *ELH,* Vol 74, No 3, Johns Hopkins University Press, 2007.

Midwinter, E.C. State Intervention at a Local Level: The new poor Law in Lancashire, *The Historical Journal*, Vol 10, No 1, Cambridge University Press, 1967.

Miller, I. Feeding in the Workhouse: The Institutional and ideological Function of food in Britain, 1834-1870, *Journal of British Studies* 2, Oct. 2013, The North American Conference on British

Murdah, L. D. "From Barrack Schools to Family Cottages: Greeting Domestic Space for late Victorian Poor Children", J. Lawrence & P. Starkey (eds), *Child Welfare and Social Action in the Nineteenth and Twentieth Centuries: International Perspective*, Liverpool, Liverpool UP, 2001

Neuman, M. D. A suggestion regarding the origins of the Speenhamland Plan, *The English Historical Review*, 84 (1969).

Newman, S. To Punish or Protect: The New Poor Law and the English Workhouse, Springer Science + Business Media New York 2013, Published online: 10 December 2013

Page Moch, L. *Moving Europeans. Migration in Western Europe since 1650*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 2003 (2nd edition, 1st edition 1992.

Pallister, R. Workhouse Education in County Durham 1834- 1870, *British Journal of educational Studies,* Teylor and Francis L.t.d, Vol. 16, No 3, Oct.1968
Pooley, C. and Turnbull, J. *Migration and mobility in Britain since the 18th century*, London, 1998.

Richardson, R. and Hurwitz, B. Joseph Rogers and the Reform of Workhouse Medicine, *British Medical Journal*, Vol 299, No 6714,BMJ, Dec. 1989,
Richardson, R. *Dickens and the Workhouse, Oliver Twist and the London Poor*, Oxford University Press, 2012.

Robets, N. How Cruel was the Victorian Poor Low? *The Historical Journal*, Vol 6, No 1, Cambridge University Press, 1963,
Rubin, I.I. *Ιστορία Οικονομικών Θεωριών*, Κριτική, Αθήνα 1993

Seth, K. Slumming: *Sexual and Social Politics in Victorian London*, Princeton University Press,2004,
Slack, P. *The English Poor Law 1531-1780*, Studies in Economic and Social History, Macmillan, 1990,
Somers, R. και Block, F. From Poverty to Perversity. Ideas, Markets and Institutions over 200 Years of Welfare Debate, *American Sociological Review*, Vol. 70, No 2,

Speizman, M. D. Speenhamland: an experiment in guaranteed income, *Social Service Review* 40 (1966)

Speizman, M. D. Speenhamland: an experiment in guaranteed income, *Social Service Review* 40 (1966).

Stoker, P. M. Bentham, Dickens and the Uses of the Workhouse, *Studies in English Literature 1500-1900*, Vol. 41, No 4, John Hopkins University, Autumn 2001
Taylor, J.S. A Different Kind of Speenhamland: Nonresident Relief in the Industrial Revolution, *The Journal of British Studies* 30.2 (1991)

The Victorian Web, Literature, History and Culture in the age of Victoria, http://www.victorianweb.org/

Wells, R. The Poor Law Commission and Publicly-Owned Housing in the English Countryside 1834-1847, *The agricultural History Review*, Vol. 55, No 2, British agricultural History Society, 2007
Wallesrstein, I. *Σύγκρουση Πολιτισμών*, κείμενο 3, Θύραθεν, 2011

Walton, J. K. *Chartism*, London, Routledge, 1999

Αμπούτης, Α. *Η εξέλιξη της πολιτικής ιδεολογίας και του δημόσιου πολιτικού λόγου των Βρετανικών αριστοκρατικών ελίτ κατά την περίοδο 1832-1914*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ, Οκτώβριος 2016.

Βέμπερ, Μ. *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του Καπιταλισμού*, Gutenberg, Αθήνα, 2006
Γαγανάκης, Κ. Οικονομική ανθρωπολογία και ιστορία στην κριτική της οικονομίας της αγοράς: το έργο του Karl Polanyi, *Σύγχρονα θέματα* 49 (1993).

Γαγανάκης, Κ. Νέες Θεωρήσεις και Πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κόσμου των Φτωχών στην Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη, *Ιστορία κοινωνικής Πολιτικής*, επιμέλεια Κ. Δικαίος , Gutenberg, Αθήνα,, 2010

Πολάνυι, Κ. *Ο μεγάλος μετασχηματισμός*, Νησίδες, Σκόπελος 2001

Φουκώ, Μ. *Εξουσία, γνώση και ηθική*, Ύψιλον Αθήνα 1987.

Φουκώ, Μ. *Η Ιστορία της Τρέλας*, Ηριδανός, Αθήνα, 2004

Φουκώ, Μ. *Η μικροφυσική της εξουσίας*, Ύψιλον, Αθήνα 1991.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Τμήμα επιγραφής που βρισκόταν στην είσοδο του εργαστηρίου της Μαξεντίας. Μ.Φουκώ

(2004), σ. 62.

[2]https://mathesis.cup.gr/assets/courseware/v1/5601ce659ef7bed0c8f3aca7175e35e5/c4x/History/Hist2.1/asset/Hist_2.1_12345_updated.pdf, σ.22.

[3] Στο ίδιο, σ. 69-72.

[4] M. Foucault (1989), σ.360.

Κίτρινα Γιλέκα: Μπορεί η Μεσαία Τάξη να είναι Επαναστατική;

*Κείμενο των **Lundimatin** προς μία ψύχραιμη υπεράσπιση των Κίτρινων Γιλέκων. Η Lundimatin είναι μία ριζοσπαστική ομάδα με έδρα το Παρίσι, η οποία από το 2014 κατέχει τη θέση της στον χώρο της Γαλλικής διανόησης και της ανατρεπτικής σκέψης. Οι ίδιοι βρέθηκαν καλεσμένοι της Βαβυλωνίας τον περασμένο Μάη στο B-FEST 7 σε μία εκδήλωση με θέμα τα σύγχρονα κινήματα & εξεγέρσεις: Μάιος '68, Δεκέμβρης '08, ZAD.*

Το κείμενο δημοσιεύθηκε στο τεύχος 168 του ηλεκτρονικού περιοδικού Lundi matin στις 3 Δεκεμβρίου 2018 με τίτλο «Gilets Jaunes: La Classe Moyenne Peut-Elle Être Révolutionnaire?»

Μετάφραση: Χρήστος Καραγιαννάκης, μεταπτυχιακός φοιτητής φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

«Με τα κίτρινα γιλέκα, η μεσαία τάξη κάνει μια εκθαμβωτική είσοδο στην πολιτική σκηνή»

Στο κίνημα των κίτρινων γιλέκων έχουμε να κάνουμε με τη μεσαία τάξη. Όχι με κανονικούς, «πολιτικοποιημένους» ανθρώπους (επιμένουμε στα εισαγωγικά), αλλά με κανονικούς ανθρώπους, τελεία και παύλα.

Ποιο είναι, λοιπόν, το πρόβλημα της μεσαίας τάξης από μια επαναστατική οπτική ματιά; Έχει το μειονέκτημα ότι δεν ενσαρκώνει κάποια συγκεκριμένη καταπίεση, απ' την οποία θα έλειπε μόνο ένα είδος επαναστατικότητας για να τη συμπληρώσει. Παράλληλα, οι προλετάριοι και οι παρίες, απ' την οπτική γωνία των επαναστατών, αν και δεν βρίσκονται πάντα στη σωστή μεριά βρίσκονται συνήθως στην *ασφαλή* μεριά. Ο επαναστάτης στέκεται κατευθείαν αλληλέγγυος με τον προλετάριο, τον φτωχό, τον κοινωνικά αποκλεισμένο, τον στιγματισμένο. Κι αν ο λόγος του δεν είναι πολύ καθαρός, τουλάχιστον είναι η κατάστασή του.

Η μεσαία τάξη είναι η κατεξοχήν **μη-τάξη**, αυτή από μόνη της αρκεί για να καταρρίψει κάθε κυρίαρχο λόγο περί τάξεων. Προσθέτει στη σύγχυση του ήδη υπάρχοντος λόγου τη δικιά της μπερδεμένη κατάσταση. Πάραυτα, με τα κίτρινα γιλέκα, η μεσαία τάξη κάνει μια εκθαμβωτική είσοδο στην πολιτική σκηνή.

Το κίνημα αυτό φαίνεται να λαμβάνει υπ'όψιν του όλα τα κεκτημένα των προηγούμενων αγώνων. Από στρατηγική άποψη, θέλει να είναι αυτόνομο, χωρίς να αναθέτει σε κόμματα ή σε συνδικάτα. Από άποψη κινήσεων, επιλέγει την έκρηξη, αρνείται τους τόπους που του επιβάλλουν και υιοθετεί βίαιες κινήσεις.

Από πολιτική άποψη, δεν είναι τίποτα, τίποτα, παρά άρνηση. Δεν έχει προβάλλει ακόμα έναν ενιαίο λόγο. Δεν έχει ακόμα κάποιον χώρο οργάνωσης, εκτός απ' τα κοινωνικά δίκτυα. Προς το παρόν, αυτή η μεγάλη μάζα ανθρώπων που δρουν δεν έχουν συζητήσει πολιτικά παρά μόνο μ' έναν ανεπίσημο τρόπο, κατά τη διάρκεια της δράσης, στα οδοφράγματα, γύρω από μια φωτιά. Παρ' όλα αυτά, το κίνημα στην πραγματικότητα επιβεβαιώνει ένα πράγμα: την αποφασιστικότητά του, τον απατρονάριστο και μη-ελέγξιμο χαρακτήρα του. Από τον ερχομό της 24ης Νοεμβρίου στο Παρίσι, το κίνημα μιλά ήδη για επανάσταση.

Τα κίτρινα γιλέκα, είναι αυτό το σχεδόν ακατανόητο απ' την επαναστατική πλευρά πράγμα, είναι η μεσαία τάξη, το αιώνια ευερέθιστο κομμάτι της κοινωνίας.

Φυσικά κάποιοι μιλούν για προλεταριοποίηση, λέγοντας ότι πρόκειται για την κατώτερη μεσαία τάξη. Αλλά το σημαντικό δεν είναι αυτό. Το σημαντικό είναι να μπορούμε να κατανοήσουμε ότι η επανάσταση δεν έρχεται για να κολακέψει κανέναν, ούτε έρχεται ανταποκρινόμενη στα θεωρητικά μας σχήματα. Η επανάσταση φέρνει τα πάνω κάτω πάντα, αλλιώς δεν είναι επανάσταση.

Ορίστε λοιπόν, τα κίτρινα γιλέκα φέρνουνε τα πάνω κάτω στους παρατηρητές τους, στις προβολές των «προχωρημένων» ανθρώπων, των «πολιτικά συνειδητοποιημένων». Δεν είναι θέμα προκαταλήψεων, αλλά είναι θέμα ηθικής απόστασης. Δεν μπορούμε να το θέσουμε διαφορετικά: θέλουμε την επανάσταση, αλλά δεν θέλουμε να ξεκινήσει από 'κει. Μέχρι σήμερα, περιμέναμε να επαναστατήσουν κάποιες συγκεκριμένες γειτονιές. Αν πιστεύαμε έστω και λίγο στην εξέγερση ενάντια στον εργασιακό νόμο, ποντάραμε στους εργαζόμενους στον σιδηρόδρομο. Αλλά εδώ που συμβαίνει, δεν μπορούμε να το πιστέψουμε.

Στην πραγματικότητα, η κατάσταση είναι πολύ πιο ανοιχτή απ' ότι φαίνεται και αυτό δικαιολογεί το ότι πιστεύουμε σ' αυτήν, ακόμα κι αν τίποτα δεν μπορεί να επιβεβαιώσει ότι αυτό το επαναστατικό έμβρυο που περιέχει, θα εκκολαφθεί και θα

νικήσει.

Κατ’ αρχάς, πρέπει να θυμόμαστε ότι ένα κίνημα εξαρτάται απ’ τις δυνάμεις που θα εμπλακούν ή όχι στη μάχη. **Αν οι επαναστάτες απομακρυνθούν και φυλαχθούν απ’ την μπερδεμένη κατάσταση, η δύναμη του κινήματος κάμπτεται.** Αν υποθέσουμε ότι αυτό το κίνημα θα κερδίσει κι άλλη δυναμική, θα παραμείνει μπερδεμένο, είτε είναι λιγότερο είτε περισσότερο αντιδραστικό.

Επίσης, πρέπει να πάρουμε στα σοβαρά αυτό που συμβαίνει. Πώς φτάνεις σε μια κατάσταση όπου οι άνθρωποι που είναι προγραμματισμένοι να μην αντιδρούν και στην καλύτερη των περιπτώσεων να στοχεύουν σε μια αστεία ανατροπή, να είναι αυτοί που επαναστατούν πραγματικά;

Ακόμα κι αν δεν πρέπει να αποκλείσουμε την πιθανότητα αυτή η προσπάθεια να επιφέρει κάτι χειρότερο, πρέπει να αναστείλουμε τον διαχωρισμό **Δεξιά/Αριστερά**, η οποία εδώ δεν μας επιτρέπει να κατανοήσουμε αυτό που συμβαίνει.

Τι εκφράζουν τα κίτρινα γιλέκα; Την αίσθηση του οικονομικού στραγγαλισμού. Αμέσως, αντιδρούμε και λέμε: «Δηλαδή αυτοί οι άνθρωποι σκέφτονται μόνο την τσέπη τους;». Έτσι απογοητευόμαστε: «Δηλαδή τι; Το προϊόν του κυρίαρχου τρόπου ζωής είναι μπροστά στα μάτια μας (το τέλος του κόσμου) κι αυτοί ξεσηκώνονται για ένα θέμα φορολογίας;».

Οι κοινωνικές συνθήκες είναι πολιτικές συνθήκες, η κοινωνιολογία είναι η στρωματοποιημένη πολιτική. Κάθε κατάσταση αντιστοιχεί σε μια σχέση με το χρήμα, την οποία πρέπει να γνωρίζουμε. Οι πλούσιοι αστειεύονται με το χρήμα, δεν αποτελεί ποτέ ένα πρόβλημα γι’ αυτούς. Ο πλούσιος είναι αυτός που είναι πολύ πλούσιος για να σκεφτεί το χρήμα. θα μπορούσαμε να πούμε: αυτός είναι το χρήμα. Ο επαναστάτης, επίσης, δεν σκέφτεται το χρήμα, αλλά το κάνει επειδή δεν ξεχνάει ότι δεν αποτελεί παρά μια καθαρή σύμβαση. Γνωρίζει ότι οτιδήποτε σχετίζεται με το χρήμα προκαλεί μια σαγήνη. Γι’ αυτόν, το χρήμα ανυψώνει μια συγκεκριμένη θρησκευτική πρακτική

που έχει σαν απόλυτο στόχο των ισοπέδωση των πάντων.

Έτσι, για τελείως διαφορετικούς λόγους, ο πλούσιος και ο επαναστάτης έχουν την ίδια μη-ανησυχία για το χρήμα. Αντιστρόφως, το να είσαι φτωχός, είναι όταν η ανησυχία για το χρήμα είναι έσχατη, η μέγιστη δυνατή, σε σημείο που η πλήρης παραίτηση φαίνεται να μπορεί να την αντισταθμίσει και σχεδόν να μας κάνει να την ξεχάσουμε, κάνοντας τη στέρηση μια φυσιολογική κατάσταση. Η κατάσταση της φτώχειας επιβάλλεται σχεδόν μοιραία. Για μια σειρά λόγων ή ακόμα και παράλογων κινδύνων, το να είσαι φτωχός, είναι πάντα με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, το να είσαι στο στάδιο της αποδοχής- γιατί απ' τη στιγμή που δρας διαφορετικά, σταματάς να είσαι φτωχός. Απ' τη στιγμή που μαστορεύουμε, κάνουμε λαθρεμπόριο, κάνουμε ό,τι μπορούμε για να πάψουμε να ταυτιζόμαστε μ' αυτήν την κατάσταση, το πετυχαίνουμε, είτε με νόμιμα μέσα είτε όχι. Ο φτωχός, είναι αυτός που δεν γίνεται ένας «ληστής», μεταξύ άλλων.

Γενικά μιλώντας, το να «σπας» τη φτώχεια, σημαίνει πρώτα απ' όλα να «σπας» τη μοιρολατρία. Η μεσαία τάξη, συχνά υπό τη μορφή ενός οικογενειακού success story, κρατά αυτή την κατάσταση ως ανάμνηση της νίκης επί της φτώχειας. Στην πραγματικότητα,, η ανάμνηση αυτή την στοιχειώνει περισσότερο σαν ένα τραύμα· το τραύμα της πραγματικής, αποθηκευμένης στη μνήμη δυνατότητας της υποχώρησης της φτώχειας.

Η ανησυχία για το χρήμα είναι μόνιμη και διογκώνεται όσο περισσότερο έχουμε πρόσβαση σ' αυτό. Ανήκεις στη μεσαία τάξη όταν κερδίζεις αρκετά χρήματα ώστε, συνειδητά ή μη, να σκέφτεσαι μόνο αυτό. Για τον άνθρωπο της μεσαίας τάξης, αυτή είναι η κατάσταση που του αξίζει. Αυτή η κατάσταση απαιτεί μια σειρά κοινωνικών επιτευγμάτων χωρίς τα οποία υποχωρεί: η δουλειά, η σεβαστή δουλειά, τα παιδιά, το σπίτι, η άνεση, η καλή εικόνα, η απόκτηση ενός αριθμού τεχνολογιών και αντικειμένων, οι διακοπές και φυσικά τα αμάξια.

Με όρους κοινωνικής ψυχολογίας, όταν βρίσκεσαι στη μεσαία

τάξη, δεν βρίσκεσαι στη χαλαρή μεριά η οποία έχει ξεπεράσει τη φτώχεια: βρίσκεσαι, κυριολεκτικά, χωμένος ανάμεσα στον ανέφικτο στόχο να γίνεις πολύ πλούσιος ώστε να μη σκέφτεσαι το χρήμα και στη μόνιμη πραγματικότητα του κινδύνου της κοινωνικής υποβάθμισης. Δεσμεύεσαι απ' το οικονομικό στοιχείο, ζεις με βάση το κέρδος και κάνεις πράγματα που θες ή σκέφτεσαι αυτά που θα ήθελες να κάνεις. Ίσως να μην υπάρχει άλλη κοινωνική θέση όπου να ξέρουμε τόσο καλά τι είναι το χρήμα.

Τι είναι το χρήμα; Είναι μια καθαρή σύμβαση αλλά αυτό δίνει ζωή στον κόσμο και η μεσαία τάξη είναι το κέντρο αυτού του κόσμου. Όταν πατάμε και με τα δύο πόδια στη γη, το χρήμα δεν είναι μόνο μια σύμβαση, αλλά είναι μια καταναγκαστική δύναμη.

Λοιπόν, αυτό το συναίσθημα κρύβεται πίσω απ' τη γέννηση των κίτρινων γιλέκων. Οι οικονομικοί εξαναγκασμοί είναι σημαντικοί. Βιώνονται σαν μία δύναμη που σε υποχρεώνει για κάποια πράγματα και απαγορεύει κάποια άλλα.

Τα λεφτά είναι μια σταθερή οδύνη. Τα λεφτά κερδίζονται με οδύνη.

Είναι ο κόμπος στο στομάχι όταν ανοίγεις το γραμματοκιβώτιο, αυτό που δεν προσεγγίζεται και γίνεται μια εμμονή, όλα αυτά που δεν μπορούμε να αγοράσουμε, όλα αυτά που έχουμε και δεν μας γεμίζουν ποτέ, το προσδοκώμενο τέλος του μήνα, το σύνολο των λογαριασμών, το αίσθημα του στραγγαλισμού που μπορούμε να επιλέξουμε να αγνοούμε αλλά δεν εξαφανίζεται ποτέ πλήρως, το οποίο είναι πάντα εδώ και βασιλεύει.

θεωρούμε συνήθως ότι αυτό για το οποίο αξίζει να επαναστατήσουμε είναι η καθαρή αδικία, το να μην μπορείς να ζήσεις μια «κανονική ζωή». Μα αυτό για το οποίο αξίζει εξίσου να επαναστατήσουμε είναι η ίδια η κανονικότητα, ο τρόπος με τον οποίο πληρώνουμε τη «χαρά» και την «ευκαιρία» να ζήσουμε μια κανονική ζωή.

Κατά συνέπεια, η στιγμή κατά την οποία η μεσαία τάξη δηλώνει ότι αυτή η κυβερνητική απόφαση είναι η σταγόνα που ξεχείλισε

το ποτήρι και δρα ανάλογα, είναι η στιγμή που επιβεβαιώνεται η κοινωνική αλήθεια που όλοι βιώνουν: οι οικονομικοί εξαναγκασμοί είναι πολιτικοί εξαναγκασμοί. Όταν πατάμε και με τα δύο πόδια στη γη, όταν το καθήκον μας είναι να σκεφτούμε όπως κάθε άλλος άνθρωπος, όταν δεν υπάρχει λόγος να σκεφτούμε ότι υπάρχει κάτι άλλο πέρα απ' τον κόσμο του χρήματος, τότε ένας φόρος, μία μη-αναπροσαρμογή του μισθού, κάθε διάταγμα που αφορά την οικονομία βιώνεται ευθέως ως μία δύναμη που ασκείται, ως μία ύβρις.

Αυτό μπορεί σε οποιαδήποτε στιγμή να εξελιχθεί σε εξέγερση. Δεν έχει νόημα να αναρωτιόμαστε γιατί αυτή η συγκεκριμένη σταγόνα ανάμεσα σε τόσες άλλες. Φαίνεται ότι αυτή η σταγόνα προσφέρει την ιδανική ευκαιρία.

Αυτά είναι τα μόνα λόγια που μπορούμε να προσδώσουμε στο κίνημα των κίτρινων γιλέκων: κάθε οικονομικός εξαναγκασμός είναι ένας πολιτικός εξαναγκασμός.

Ό,τι προσθέτουμε μετά απ' αυτό είναι μια γενίκευση. Η οικονομία από μόνη της είναι ένας καθαρός πολιτικός εξαναγκασμός. Και μιας και τα πάντα τριγύρω μας φορούν τον μανδύα της οικονομίας, πρέπει να αντικρίσουμε την οικονομία ως αυτό που είναι: **ένα ολοκληρωτικό καθεστώς.**

Αυτό που προσθέτουμε είναι ότι ο γενικός εξαναγκασμός, ο εξαναγκασμός των εξαναγκασμών, είναι η εργασία. Η δουλειά δεν είναι ένας τρόπος ζωής, ούτε καν ένας τρόπος επιβίωσης. Δεν έχει να κάνει με το τι σου αρέσει ή δεν σου αρέσει να κάνεις στη ζωή σου. Και ακόμα κ' αν αγαπάτε αυτό που κάνετε για δουλειά, θα δείτε σχετικά γρήγορα ότι αυτό που αγαπάτε σ' αυτήν σύντομα θα το καταστρέψει η ίδια.

Η οικονομική καταπίεση σηματοδοτεί ότι πρέπει να προσδώσουμε έναν καθαρά πολιτικό προσδιορισμό στην εργασία. Το να εργάζεσαι σημαίνει να συνεργάζεσαι με τη μηχανή, την οικονομική μηχανή που καταστρέφει τα πάντα, που σήμερα απειλεί επισήμως τον άνθρωπο και τη ζωή. Δεν είναι κάτι άλλο. Είναι το

σημείο όπου το τέλος του κόσμου και το τέλος του μήνα, όπως θα έλεγαν κάποιοι άλλοι, είναι ένα και το αυτό. Εργασία είναι η εργασία για το τέλος του κόσμου.

Ο Μακρόν προσπαθεί να απαντήσει και στις δύο ερωτήσεις και γνωρίζουμε με ποιον τρόπο. Εμείς λέμε ότι ο μόνος τρόπος για να απαντήσεις, ο απελευθερωτικός τρόπος, είναι να αρνηθείς να εργαστείς. Όχι μόνο η απεργία αλλά να πάρεις την απόφαση να πηδήξεις απ' το πλοίο πριν βυθιστείς μαζί του. Σ' αυτήν την ιστορία, οι ποντικοί δεν είναι αυτοί που εγκαταλείπουν το πλοίο αλλά αυτοί που μένουν. Αυτοί που συνεχίζουν να λένε στον κόσμο ότι θα φύγουν, ότι θα βρουν λύσεις, συνεχίζοντας την ίδια χαζή, καταστροφική, εξευτελιστική ζωή.

Η εργασία είναι ένας κοινωνικά κατασκευασμένος εθισμός. Αν ο καπιταλισμός μολύνει, είναι γιατί πρώτα απ' όλα δηλητηριάζει εμάς. Είτε έχουμε μια δουλειά και δηλητηριαζόμαστε εθελοντικά (και εμείς οι ίδιοι και ο πλανήτης), δεν ξέρουμε καν πως να σταματήσουμε και δουλεύουμε παντού στις μετακινήσεις μας, στο σπίτι, παντού. Είτε δεν έχουμε δουλειά και ψάχνουμε μία γιατί μας λείπει.

Τσιγάρο, αλκοόλ, τζόγος: είναι γνωστό, το κράτος τρέφεται απ' τους εθισμούς μας, δεν μπορούμε να πιστέψουμε ότι έχει το παραμικρό ενδιαφέρον στο να λήξει αυτή η κατάσταση. Και γι' αυτό οι άνθρωποι (με το δίκιο τους) μπορούν να λένε ότι το κράτος φορολογεί και τρέφεται απ' την εργασία μας. Είναι αλήθεια, το κράτος τρέφεται και απ' τον εθισμό μας στην εργασία. Αλλά πέρα απ' αυτές τις δευτερεύουσες σκέψεις, αυτοί που μας κυβερνούν έχουν έναν ξεκάθαρο στόχο: να κρατήσουν τους ανθρώπους εντός των ορίων των υπαρχουσών δομών. Να κάνουν τους ανθρώπους όλο και πιο πολύ να εξαρτώνται απ' την εργασία και την οικονομία.

Κυριολεκτικά και πολιτικά: να κάνουν τους ανθρώπους όλο και πιο εξαρτημένους.

Το κίνημα των κίτρινων γιλέκων, αν θέλει να ρίξει την

κυβέρνηση έχοντας μια προοπτική από πίσω του, πρέπει να αυτοπροσδιοριστεί σαν ένα κίνημα καταστροφής της οικονομικής εξάρτησης. Όμως, όλοι ζούμε δηλητηριασμένοι. Αυτό που συνεπάγεται αυτή η κατάσταση είναι ολοφάνερο και πρέπει να μιλήσουμε γι' αυτό, να το συζητήσουμε μεταξύ μας. Να μιλήσουμε μεταξύ μας όμως, όχι με την εξουσία. Είναι σημαντικό να σταματήσουμε να πιστεύουμε ότι η δυνατότητα για αλλαγή βρίσκεται στη μεριά της εξουσίας, στη μεριά που γίνονται όλα ανέκαθεν. Πρέπει να αντισταθούμε στη λογική του «το μη χείρον βέλτιστον», στον κοινωνικό εκβιασμό. Η εξουσία έχει εφεξής την πραγματικότητα απέναντί της.

Από πολιτική άποψη, τι είναι το τέλος του κόσμου; Είναι το πρόβλημα το οποίο κάθε δύναμη κοινωνικής ανατροπής πρέπει οπωσδήποτε να λάβει υπ'όψιν της. Επειδή δεν έχει άλλη επιλογή και επειδή ακούει το σήμα της κίνησης της ιστορίας. Επειδή είναι το νούμερο ένα πρόβλημα και όλες οι κυβερνήσεις το χρησιμοποιούν εναντίον μας σαν το απόλυτο, σοκαριστικό επιχείρημα. Είναι μία ανεξάντλητη ρεζέρβα του πολιτικού εκβιασμού για τους ερχόμενους αιώνες. Και είναι την ίδια ώρα η μεγάλη ιστορική ευκαιρία για να επιβεβαιώσουμε κάτι άλλο.

Συγκεκριμένα, η επανάσταση έχει έναν στόχο: να ξεφύγει απ' τις υπάρχουσες δομές και να φτιάξει κάτι καινούργιο. Ένας στόχος είναι, τουλάχιστον, μία κατάσταση πραγμάτων που να καταργεί τον οικονομικό τρόπο ζωής και να δημιουργεί, να παροτρύνει ή και να αναπαράγει άλλους τρόπους ζωής.

Τώρα πρέπει να καταλάβουμε τι σημαίνει το να ανήκεις στη μεσαία τάξη. Είναι η δικαιολογημένη οδύνη που απαιτείται για να είσαι χαρούμενος στη ζωή. Είναι η οδύνη της συνηθισμένης κοινωνικής επιτυχίας.

Δεν αρκεί πλέον αυτό όμως για να νιώθει κάποιος ότι ανήκει στους τυχερούς. Και το τέλος του κόσμου προσθέτει στο στόμα των κυρίαρχων μια θεϊκή κρίση, την Τελευταία Κρίση: η συνηθισμένη, κανονική ύπαρξη είναι στην πραγματικότητα ένοχη. Το μοντέλο που εδραιώθηκε για δεκαετίες ως η συνταγή της

ευτυχίας, της συνεχούς επανάληψης του να δουλεύεις σαν ηλίθιος για όλη σου τη ζωή για να έχεις ένα σπίτι στα προάστια και τα αμάξια που πάνε πακέτο μ’ αυτό· αυτό το μοντέλο όχι μόνο ξεπεράστηκε, αλλά καταδικάστηκε κιόλας.

Αυτή είναι η μεγάλη τραγωδία της σημερινής μεσαίας τάξης. Πριν, μπορούσαμε να πνίξουμε τη βαρεμάρα μιας τέτοιας ύπαρξης στη δυνατή αίσθηση του ανήκειν, εκείνη του «κάνω αυτό που κάνουν όλοι». Σήμερα – που έχουμε αφήσει πίσω την επιλογή του να πούμε ότι αυτό δεν μας αφορά, όχι μόνο βαριόμαστε, όχι μόνο ζούμε υπό πίεση, αλλά επίσης πρέπει να παραδεχθούμε ότι έχουμε άδικο εάν ζούμε έτσι. Φυσικά, όλες οι προϋποθέσεις συγκεντρώνονται ώστε να πάρουμε τον έλεγχο στα χέρια μας.

Και ο καλύτερος τρόπος για να το κάνουμε είναι να το κάνουμε συλλογικά, να αντιστρέψουμε αυτό το αίσθημα της δυσφορίας, την αίσθηση του κόσμου που είναι άνω-κάτω, σε μια συλλογική ενέργεια συστηματικής αμφισβήτησης όσων υπάρχουν.

Στα τελευταία νέα τώρα, το κίνημα βρίσκεται καθ’ οδόν.

Οι Φασιστικές Τάσεις του Σύγχρονου Φιλελευθερισμού

Αντώνης Μπρούμας

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός και ο πολιτικός αυταρχισμός / φασισμός δεν είναι μόνο συμβατά αλλά και αλληλοτροφοδοτούμενα καθεστώτα.

Αντιθέτως, ο οικονομικός φιλελευθερισμός είναι ασύμβατος με τη δημοκρατία, σε οποιαδήποτε μορφή της.

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός προϋποθέτει και επιβάλλει την

ιεραρχική διάρθρωση της παραγωγής και της διανομής. Αν η σύγχρονη επιχείρηση παρομοιαζόταν με κάποιο πολιτικό καθεστώς, θα έμοιαζε με τη Βόρειο Κορέα. Το ότι οφείλουμε να απεκδυόμαστε τη δημοκρατία κάθε φορά που διαβαίνουμε το κατώφλι του εργοδότη μας αποτελεί κάτι αυτονόητο μόνο για τις κοινωνίες που ζούμε. Στη σύγχρονη παραγωγή οι εταιρικές ιεραρχίες αμφισβητούνται με δριμύ τρόπο. Βασικά, οι σύγχρονες επιχειρήσεις βασίζουν την επιτυχία τους στην αυτενέργεια των εργαζομένων με το διευθυντικό δικαίωμα και την ιεραρχική δομή των εντολών να συνιστούν πια απλώς το κέλυφος του παλιού.

Επιπλέον, ο οικονομικός φιλελευθερισμός απομονώνει και στεγανοποιεί αυτό που χαρακτηρίζει **“οικονομία”** από τη σφαίρα της πολιτικής με τρόπο που και πάλι αποτελεί κάτι αυτονόητο μόνο για τις κοινωνίες που ζούμε.

Τα παραπάνω αρκούν, για να χαρακτηρίσουμε τον οικονομικό φιλελευθερισμό ασύμβατο με την δημοκρατία. Δεν αρκούν όμως για να θεμελιώσουμε ότι ο οικονομικός φιλελευθερισμός τείνει προς τον πολιτικό αυταρχισμό / φασισμό. Κατ’ αρχάς, υπάρχουν εποχές που ιστορικά ο πολιτικός αυταρχισμός / φασισμός υιοθετήθηκε από τους έχοντες των φιλελεύθερων οικονομιών ως μέσο ενάντια σε απειλές των προνομίων τους, που δεν μπορούσαν να απορροφηθούν με ειρηνικά μέσα.

Δεν βρισκόμαστε σε τέτοιες εποχές.

Η πιο ισχυρή απειλή για τον οικονομικό φιλελευθερισμό είναι η απορρόφηση του κοινωνικού από τις εμπορευματικές αγορές σε βαθμό τέτοιο, ώστε η οικολογική κρίση να μην βιώνεται ως τέτοια. Δυστυχώς, οι φιλελεύθερες οικονομίες δεν μπορούν να διαχειριστούν την κρίση, γιατί οι αγορές δεν προσμετρούν τα οικολογικά κόστη. Ελλείψει πολιτικής, που έχει απορροφηθεί από τον οικονομικό φιλελευθερισμό, χάνουμε το ανοσοποιητικό σύστημα, για να επιλύσουμε την οικολογική κρίση. Η κρίση αυτή είναι πραγματική αλλά ελλείψει ανατροπής θα καταστρέψει εμάς μαζί με τις αγορές.

Ο οικονομικός φιλελευθερισμός τείνει προς τον πολιτικό αυταρχισμό / φασισμό εξαιτίας των κοινωνιών που δομεί.

Η αντικατάσταση κάθε ανθρώπινης κοινότητας από την κοινότητα της αγοράς και η χρήση των ανθρώπων ως απλών μέσων προς το κέρδος αποτελούν ιδανικό έδαφος για την εργαλειοποίηση των ανθρώπων για ανώτερες ιδέες, όπως το έθνος. Αν οι άνθρωποι τυγχάνουν μεταχείρισης ως δοχεία εργασίας, τότε μπορεί δοθέντων των συνθηκών να γίνουν κρέας για κανόνια.

Ωστόσο, η **δόμηση κοινοτήτων** είναι μία αδήριτη ανάγκη. Σε κοινωνίες, που πέρα από την αγορά όλες οι υπόλοιπες κοινότητες καταρρέουν, η επιστροφή στη φαντασιακή θέσμιση του έθνους είναι ένα ελκυστικό καταφύγιο για τον σημερινό άνθρωπο. Σήμερα στην εξίσωση μπαίνει μία τρίτη συνιστώσα (πέρα από την εργαλειοποίηση και την κατάρρευση των κοινοτήτων). Η ιστορική και ιστορικά δίκαιη ήττα των αριστερών καθεστώτων αλλά και οι πολλαπλές ήττες άλλων οδών χειραφέτησης έχουν αφήσει τις κοινωνίες δίχως ελπίδα μέσα από τη συλλογική κινητοποίηση για έναν καλύτερο κόσμο. Η έλλειψη ελπίδας δεν αναιρεί την αλλαγή. Ωστόσο, αλλαγή χωρίς ελπίδα είναι αλλαγή προς το χειρότερο.

Σε αυτά τα πλαίσια, παρακολουθούμε τις αγορές ευλόγως να ανταποκρίνονται θετικά με την εκλογή αυταρχικών, ακροδεξιών και φασιστικών ηγετών, όπως οι Τραμπ, Μόντι, Ερντογάν και Μπολσονάρο. Η **άρση κάθε εμποδίου στην οικονομική δραστηριότητα** είναι η πεμπτουσία τέτοιων καθεστώτων.

Οι φιλελεύθεροι της εποχής μας βρίσκονται απέναντι σε ένα υπαρξιακό δίλημμα. Αν θέλουν να είναι πιστοί στις ιδέες τους, θα πρέπει να αποφασίσουν με ποιους θα πάνε και ποιους θα αφήσουν. Το δίλημμα είναι υπαρξιακό γιατί αν θέλουν να αφήσουν τους φασίστες και να προσχωρήσουν στο δημοκρατικό τόξο, θα πρέπει να αφήσουν πίσω τους και τον ακραιφνή φιλελευθερισμό. Σε μία εποχή αποσταθεροποίησης το γάτζωμα στην πηγή, που αποσταθεροποιεί και φασιστικοποιεί τις κοινωνίες, την ίδια ώρα που ο φιλελεύθερος ομνύει στα ανθρώπινα δικαιώματα, συνιστά εγγενή αντίφαση, η οποία λύνεται μόνο με ριζική αναθεώρηση της

φιλελεύθερης ιδεολογίας.

Στο παρελθόν έχουν υπάρξει φιλελεύθεροι διαμετρήματος, όπως ο Τζων Στιούαρτ Μιλλ και Μπέρτραντ Ράσελ, που στο σχετικό ερώτημα πήραν το μέρος της ανθρωπότητας και είδαν με κριτική ματιά τις εγγενείς αδυναμίες των απόψεών τους. Ο σύγχρονος φιλελευθερισμός δεν έχει περιθώρια ριζικής αναθεώρησης, καθώς είναι **βαθιά διαποτισμένος από την ιδεολογική πίστη στην αποτελεσματικότητα των αγορών και στο τέλος της ιστορίας.** Ανήκει λοιπόν στο παρελθόν μαζί με τις υπόλοιπες ιδεολογίες του 2θου αιώνα. Αποτελεί όμως σίγουρα τομή στην ιστορία των ιδεών, που μπορούμε μόνο να υπερθεματίσουμε και όχι να παλινδρομήσουμε. Ας αφήσουμε τους φιλελεύθερους μαζί με τους φασίστες να το κάνουν αυτό.

Εμείς θα προχωρήσουμε μπροστά.

Με τον Μαρξ ή πέρα από τον Μαρξ;

Χάρης Ναξάκης
Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας
charisnax@yahoo.gr

Ο Terry Eagleton, ένας πνευματώδης στοχαστής, μέσω 10 ερωτοαπαντήσεων, που αφορούν τις κριτικές που έχουν διαχρονικά ασκηθεί στη σκέψη του Μαρξ, επιχειρεί να δείξει ότι ο μαρξισμός όχι μόνο δεν είναι νεκρός αλλά συνεχίζει να αποτελεί το πιο αποτελεσματικό εργαλείο για να οραματιστούμε ένα ανθρωπινότερο μέλλον. Το συμπέρασμά του είναι ότι όλοι όσοι επιδιώκουμε ένα δικαιότερο κόσμο αναπόφευκτα είμαστε μαρξιστές. Για τον Eagleton τα γνωστικά θεμέλια της μαρξιστικής θεωρίας, όχι των επιγόνων της, των μαρξιστών,

είναι απολύτως επαρκή και δεν υπάρχει καμία ανάγκη να επανιδρύσουμε τον μαρξισμό ή να αναζητήσουμε μετα-μαρξιστικές απαντήσεις στα σύγχρονα προβλήματα. Πρόκειται για την γνωστή αντίληψη που θεωρεί ότι οι επίγονοι και τα εγχειρήματα εφαρμογής της θεωρίας στην πράξη στρέβλωσαν τη μαρξιστική θεωρία. Ποτέ δεν πίστεψα, ακόμα και στην μαρξιστική μου νεότητα, το δογματικό αυτό επιχείρημα.

Ο Μαρξ είναι ένας ριζοσπάστης διανοητής του διαφωτιστικού τόξου, που μας πρόσφερε μια ριζική κοινωνιολογική κριτική της νεωτερικότητας, του βιομηχανικού καπιταλισμού, τα γνωστικά θεμέλια της οποίας δεν επαρκούν για να ερμηνεύσουν τη νέα φάση της νεωτερικότητας. Ο Μαρξ είναι ένας κλασικός, που η σκέψη του είναι γόνιμη και αναγκαία, αλλά δεν μας είναι περισσότερο ή λιγότερο χρήσιμη απ' ότι μας είναι η σκέψη του Αριστοτέλη, του Επίκουρου και του Ηράκλειτου, του Σπινόζα, του Χέγκελ, του Ρουσσώ και του Φρόυντ, της Άρεντ, του Καστοριάδη και του Παπαϊωάννου. Ο Μαρξ ως κλασικός είναι ξεπερασμένος αξεπέραστος.

Θα καταπιαστώ ακροθιγώς, σ' αυτή τη σύντομη βιβλιοκριτική, με έναν από τους διαφωτιστικούς μύθους που γοήτευσαν τον Μαρξ και ατυχώς υπερασπίζει ο Eagleton. Ο Μαρξ, σε αντιπαράθεση με τον μονοδιάστατο άνθρωπο του φιλελευθερισμού, τον ορθολογικό ατομιστή, που ασκεί ελεύθερα με ρυθμιστή την αγορά την εγωιστική του φύση, θεμελίωσε επίσης ένα ανθρωπολογικά μονοδιάστατο ον, τον **homo faber** (άνθρωπος κατασκευαστής). Πρόκειται για μια μονοφυσιτική αντίληψη για την ανθρώπινη ταυτότητα, στο βαθμό που της αναγνωρίζει ως κύρια την ιδιότητα του κατασκευαστή (παραγωγού) των μέσων της ύπαρξης της. Η ανθρώπινη ουσία ταυτίζεται με την παραγωγική δύναμη του ανθρώπου, με την εργασία και τον αγώνα ενάντια στη φύση, με την οντολογία των παραγωγικών δυνάμεων και της τεχνικής.

Έτσι συγκροτεί, όπως παρατηρεί ο Κ. Παπαϊωάννου, ένα κοινωνιολογικό μονισμό, ο οποίος αναγορεύει τις παραγωγικές δυνάμεις ως δημιουργό της πραγματικότητας, σε αντίθεση με τη χεγκελιανή διαλεκτική που θεωρούσε την ιδέα ως δημιουργό της

πραγματικότητας. Για τον Μαρξ (βλ. γερμανική ιδεολογία), «αυτό που είναι οι άνθρωποι συμπίπτει με τα προϊόντα που παράγουν και με τον τρόπο που τα παράγουν», γι' αυτό «η φύση που παράγεται από τη βιομηχανία είναι γνήσια ανθρωπολογική φύση» και «κάθε αυθεντικά ανθρώπινη δραστηριότητα υπήρξε ίσαμε τώρα εργασία, άρα βιομηχανία». Έτσι, «αν η βιομηχανία νοηθεί ως η εξωτερίκευση των ουσιωδών δυνάμεων του ανθρώπου, μπορούμε να κατανοήσουμε τόσο τη φυσική ουσία του ανθρώπου όσο και την ανθρώπινη ουσία της φύσης».

Ιδού λοιπόν ο κατά Μαρξ άνθρωπος. Η ουσία του είναι η παραγωγική του φύση, είναι ένας homo economicus, ένας προμηθεϊκός παραγωγός, κατασκευαστής εργαλείων και προϊόντων. Ο κοινωνιολογικός μονισμός του αναγνωρίζει μόνο τον οικονομικό ντετερμινισμό, περιορίζει τις ουσιώδεις δυνάμεις του ανθρώπου αποκλειστικά στις παραγωγικές του δυνάμεις που συνιστούν την πραγματική ανθρώπινη ιστορία. Οτιδήποτε άλλο εμφανίζεται ως ανθρώπινη ιστορία είναι μια ψευδαίσθηση, κάθε μορφή εξω-οικονομικής ζωής δεν έχει πραγματική βάση, γι' αυτό για τον Μαρξ «δεν υπάρχει ιστορία της πολιτικής, του δικαίου, της επιστήμης, της τέχνης, της θρησκείας, κλπ».

Η οντολογία όμως των παραγωγικών δυνάμεων μετατρέπει τον άνθρωπο σε άθυρμα του οικονομικού ντετερμινισμού και καθιστά τον Μαρξ έναν από του κήρυκες του καπιταλιστικού φαντασιακού, σύμφωνα με το οποίο τα πάντα εξαρτώνται από την απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Να γιατί η Αριστερά, σχεδόν σε όλες τις εκδοχές της νιώθει μια ακαταμάχητη έλξη από τον οικονομισμό, την παραγωγικότητα, τον καταναλωτισμό, την τεχνολογική πρόοδο, την ανάπτυξη σε όλες της μεταμφιέσεις της (βιώσιμη ανάπτυξη, λαϊκή ανάπτυξη, κλπ). Η κεντρική ιδέα της Αριστεράς είναι ότι θα έρθει σύντομα η στιγμή που η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, που είναι για τον Μαρξ η γνήσια ανθρωπολογική φύση, δεν θα μπορεί να συγκρατηθεί μέσα στα όρια του καπιταλισμού και έτσι θα δημιουργηθεί η υλική βάση για το σοσιαλισμό.

Η Αριστερά ταυτίζεται πλήρως με τον φιλελευθερισμό ως προς την

πρωτοκαθεδρία της οικονομίας, τον μονοδιάστατο ορισμό του ανθρώπου ως homo economicus και διαφοροποιείται μόνο ως προς την ανάγκη της ίσης κατανομής των αγαθών που παράγει η απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Ο Διαφωτισμός και οι συνιστώσες του δημιούργησαν τον πιο τυραννικό θεό, την οικονομία, την πίστη στην αέναη ανάπτυξη, στην παράλογη δηλαδή ιδέα ότι προορισμός μας είναι να παράγουμε περισσότερα και να καταναλώνουμε περισσότερα. Αν όμως η ανάπτυξη είναι η νέα θρησκεία τότε χρειαζόμαστε οικονομικά άθεους, που να οργανώσουν την επιβράδυνση της οικονομίας, την αποανάπτυξη, και μέσω αυτής μια αξιοβίωτη ζωή που θα περιορίζει τις ανάγκες (επιθυμίες), τα εμπορεύματα, την ταύτιση της ευτυχίας με την απεριόριστη κατανάλωση.

Trumpες: Σκέψεις λίγο πριν ή/και λίγο μετά την Πολυαναμενόμενη «Στέψη» του Νέου Πλανητάρχη

R.R.

-Τελικά, δεν ήταν ο Τραμπ λαγός της Κλίντον, μάλλον η κυρία ήταν η λαγουδίνα του….
-Σωστά, μαλακίες λέγαν πάλι οι αναλυτές! Άσε που κι ο Σάντερς ήταν λαγός της Κλίντον για την ανάδειξη υποψηφίου του Δημοκρατικού Κόμματος.
-Αυτό ξαναπές το! (1)

Μεγάλη ανακούφιση είναι να ακούς μια τέτοια συζήτηση μεταξύ ταξιτζή και πελάτη, επιβάτης κι εσύ σε διπλοκούρσα. Φαίνεται πως οι αποκάτω της βαλκανικής πατρίδας μας ξέμειναν ακόμη από

κι από κουτόχορτο, η κρίση βλέπετε… Έτσι, στα περίπλοκα, ως είθισται να λέγονται, θέματα της υψηλούς διεθνούς πολιτικής, δεν πολυτσιμπάνε στους «ειδικούς».

Μεγάλη πλάκα έχει να διαβάζεις τις βαθυστόχαστες συζητήσεις των αναλυτών: θα υπάρξει όντως προσέγγιση ΗΠΑ-Ρωσίας, μια σύγκρουση (οικονομική έστω) ΗΠΑ-Κίνας, μια «εγκατάλειψη» της Ευρώπης από τις ΗΠΑ, μια ανάδειξη του εθνοκεντρισμού έναντι του παγκοσμιοποιητικού κοσμοπολιτισμού, της ασφάλειας έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και πάει λέγοντας.

Μεγάλη σοφία δεν χρειάζεται για να καταλάβει κανείς πως η νέα αφήγηση που κατασκευάζουν επιμελώς και επιμόνως τα ΜΜΕ ανά την (δυτική τουλάχιστον…) υφήλιο με αφορμή την αλλαγή φρουράς στον Λευκό Οίκο άλλο στόχο δεν έχει από το να αποδείξει στους αποκάτω πως, ναι, μπορούν να τα αλλάξουν όλα εντός του συστήματος. Και πως οι αποκάτω θα πρέπει να πάρουν θέση, καθ' ότι έχουν κάτι να χάσουν ή να κερδίσουν από την αλλαγή. Βέβαια, οι μισθωτοί ειδικοί έχουν υποχρέωση, λόγω επαγγέλματος, να λησμονούν πως αν οι εκλογές μπορούσαν να αλλάξουν κάτι θα ήταν παράνομες ή όπως το έθεσε και ο, κάπως ωμός, Πατερούλης (του κρατικού καπιταλισμού): «η εξουσία δεν κάνει εκλογές αν δεν έχει σίγουρο το αποτέλεσμα».

Το αποτέλεσμα στις αμερικανικές προεδρικές ήταν σίγουρο, όποιος/α κι αν εξελέγετο για την προεδρία. Και για τους αποκάτω τα αποτελέσματα ταυτόσημα, η οικονομική ολιγαρχία, σε πλανητικό επίπεδο, είχε λύσει τις αντιθέσεις της, ανέδειξε τους υποψηφίους και άφησε την «εκλογική δημοκρατία» να λειτουργήσει. Ναι, με κάποια… παρατράγουδα, λένε, λόγω της ρωσικής παρέμβασης, όπως κατήγγειλε η νικημένη και αποδέχθηκε και ο νικητής εσχάτως. Παρατράγουδα σοφά υπολογισμένα, καλώς σκηνοθετημένα και καλύτερα προβεβλημένα. Για να δικαιολογηθεί η «έκπληξη», η πολυαναμενόμενη –όπως θέλουν να μας πείσουν τα ΜΜΕ– «ανατροπή», η νίκη του επιλεγέντος να παίξει τον ρόλο του αουτσάιντερ!

Όσοι «τσιμπάνε» και εμπλέκονται στη συζήτηση των αποπάνω

λησμονούν πως είναι η εξουσία αυτή που θέτει τα ερωτήματα, διά των ΜΜΕ και των «ειδικών» στην προκειμένη, είναι αυτή που καθορίζει και την γκάμα των απαντήσεων, ερωτημάτων και αποκρίσεων που αφορούν/ευνοούν την εξουσία, τους αποπάνω, ποτέ τους αποκάτω. Διερωτώνται, λοιπόν, οι ανά την υφήλιο πληρωμένοι κονδυλοφόροι ή έμμισθοι παπαγάλοι: «Μα, καλά, ήταν ανάγκη να αντιπαρατεθούν για την προεδρία ένας άξεστος και ημιμαθής με μια αναξιόπιστη και ψεύτρα;». Διερωτώνται γιατί (θέλουν να) ξεχνούν:

«Μιλούν οι από πάνω:
Εμείς είμαστε αυτοί που κάνουν κουμάντο. Είμαστε ισχυρότεροι, παρ' όλο που είμαστε λιγότεροι. Δεν μας νοιάζει τι λες, ακούς, σκέφτεσαι, κάνεις, αρκεί να μη μιλάς, να μην ακούς, να μην κινείσαι.
»Μπορούμε να επιβάλουμε στην κυβέρνηση ανθρώπους μέσης ευφυΐας (αν και είναι πλέον δύσκολο να τους βρεις στις τάξεις των πολιτικών), όμως επιλέγουμε κάποιους που δεν είναι καν σε θέση να προσποιηθούν ότι ξέρουν τι τους γίνεται.
Γιατί; Γιατί ***μπορούμε****!*
*»****Μπορούμε*** *να χρησιμοποιήσουμε τους αστυνομικούς και στρατιωτικούς μηχανισμούς για να συλλαμβάνουμε και να φυλακίζουμε αληθινούς εγκληματίες, μόνο που αυτοί οι εγκληματίες αποτελούν ζωτικό μας κομμάτι. Αντίθετα, επιλέγουμε να κυνηγάμε, να χτυπάμε, να συλλαμβάνουμε, να βασανίζουμε, να φυλακίζουμε και να δολοφονούμε εσένα.*
Γιατί; Γιατί ***μπορούμε****!*
»Αθώος ή ένοχος; Τι σημασία έχει; Η δικαιοσύνη είναι μία από τις πολλές πουτάνες που έχουμε στην ατζέντα μας και, πίστεψέ μας, δεν είναι η πιο ακριβή.
»Και ακόμη κι αν προσαρμόζεσαι απόλυτα στο καλούπι που σου επιβάλλουμε, ακόμη κι αν δεν κάνεις τίποτα, κι αν είσαι αθώος, θα σε συντρίψουμε.
Και αν επιμένεις να μας ρωτάς γιατί το κάνουμε, ιδού η απάντηση: ***Γιατί μπορούμε!*** *[…]*
Δεν έχει σημασία ποιος βγαίνει μπροστά. Τα περί Δεξιάς ή Αριστεράς είναι απλώς οδηγίες για τον σοφέρ που παρκάρει το

αμάξι. Η μηχανή λειτουργεί από μόνη της».

Υποδιοικητής Μάρκος, *Εμείς και αυτοί – οι (παρα)λογισμοί των αποπάνω*

Γιατί **μπορούν** λοιπόν… Και γιατί όντως τίποτα δεν θα αλλάξει –προς το καλύτερο, τουλάχιστον– στην πραγματική ζωή των αποκάτω. Και ένας άξεστος και ημιμαθής (ή μια αναξιόπιστη) θα χρησιμεύει πάντοτε για να φορτωθεί σε εκείνον (ή εκείνη, ανάλογα με την επιλεγείσα αφήγηση) η μη αλλαγή. Για να είναι σε θέση να πουν, να αναλύσουν, ή έστω να αφήσουν να εννοηθεί, πριν τις επόμενες εκλογές: Λάθος, λάθος κάνατε όταν ψηφίζατε (τον ημιμαθή και άξεστο) εσείς οι αποκάτω. Και φτου κι από την αρχή. Δημιουργώντας και… ενοχές στους αποκάτω! Γιατί είναι βολική η επίρριψη της κακοδαιμονίας στο «εσφαλμένο κριτήριο» αυτών που δεν αποφασίζουν για τίποτα επί της ουσίας σε ό,τι αφορά τις ζωές τους, αυτών που έχουν πεισθεί να αναθέτουν. Αυτοί φταίνε που το Obamacare πήγε κατά διαόλου. Αφού το ανέθεσαν στον μαλακό (ή αναξιόπιστο και ψεύτη, όπως και η περί ής ο λόγος κυρία από το κόμμα του) Ομπάμια…. Πάμε λοιπόν για κάποιον σκληρό τώρα!

Η εκλογή του Τραμπ καθόλου δεν ξεβόλεψε τους διευθύνοντες του στρατοπέδου των αποπάνω, την ελίτ, ως είθισται να λέγεται, από δεξιούς αλλά και κάποιους αριστερούς που ζητούν σωτήρες και έχουν το βλέμμα στα γεγονότα (την «(αντικειμενική) κίνηση του κεφαλαίου», όπως λένε). Αρκεί μια ματιά στη συνεχή άνοδο της Γουόλ Στρίτ και του δολαρίου μετά την εκλογή του Τραμπ. Θα ήταν αφέλεια να πιστέψει κανείς πως η εκλογή του δισεκατομμυριούχου θα ανακόψει/αναστρέψει την παγκοσμιοποίηση, στην οποία αποδίδεται, εν μέρει σωστά, η «εκπτώχευση» των μεσοστρωμάτων στη Δύση. Ο οποίος, μετά από κάποιες «λάθος» –θα πει, θα πουν– σπασμωδικές κινήσεις, θα μας ξεφουρνίσει τη νέα TINA (There Is No Alternative) για τη μητρόπολη του καπιταλισμού.

Ναι, γιατί παρά τις προσπάθειές(;) του για κάποιον εσκεμμένα νεφελώδη νέου τύπου «νεοκεϋνσιανό» φιλελεύθερο καπιταλισμό

–μέσω της μείωσης της φορολόγησης!–, πάλι δεν θα υπάρχει ανάπτυξη, δεν θα υπάρχουν ούτε ψίχουλα για να φτάσουν και στους αποκάτω (δεν βλέπετε πως μειώνουμε και τους εξοπλισμούς; ούτε για το ΝΑΤΟ δεν έχουμε!), δεν θα υπάρχει σάλιο, το κεφάλαιο έχει «φύγει» από την κατεξοχήν –κατά τους αριστερούς– πατρίδα του. Όμως, όπως λέει σε άλλο του κείμενο ο υποδιοικητής Μάρκος, δεν θα πρέπει να πιστεύουμε ποτέ την εξουσία όταν λέει πως έκανε λάθος. Απλώς προετοιμάζει τη νέα της αφήγηση.

-Ο Τραμπ δεν είναι ξανθός, τα βάφει! -Φαίνεται, βέβαια, αλλά λες και ήθελαν να το προσέξουμε!
-Δηλαδή, τελικά άλλαξαν όλα για να μην αλλάξει τίποτα; -Και ναι και όχι… (2)
Από την ίδια συζήτηση στο ταξί

Επομένως, δεν θα υπάρξει νεοκεϋνσιανισμός (της Δεξιάς;!) στην Αμερική, προστασία της εγχώριας παραγωγής από την παγκοσμιοποίση και τόνωση της ανάπτυξης, «προστασία» από μετανάστες ή/και δυνάμει τρομοκράτες, «προστασία»…; Μμμ, βασικά θα υπάρξει «προστασία»… με τη μαφιόζικη έννοια του όρου. Μέχρι να πειστούν οι αποκάτω πως αυτό που χρειάζονται είναι η «προστασία» των αποπάνω και όχι ο έλεγχος της ζωής τους από τους ίδιους. «Προστασία» για να μη σκεφτούν πως, αντί της «προστασίας» των αποπάνω, αυτό που χρειάζονται εσπευσμένα είναι να προστατεύσουν τους εαυτούς τους από τους αποπάνω.

Στην παγκοσμιοποίηση –για να μαθαίνουν και οι αριστεροί αλλά και οι πατριώτες, ειδικά δε οι αριστεροί πατριώτες– δεν υπάρχει φυγή κεφαλαίων. Φυγή νοείται άμα υπάρχει η δυνατότητα περιορισμού. Υπάρχει μεταφορά. Εδώ και χρόνια έχει θεσπιστεί η σχεδόν ελεύθερη κίνηση των (μεγάλων) κεφαλαίων. Και, όταν κι όπου δυσκολεύουν παροδικά τα πράγματα, υπάρχουν και οι offshore εταιρείες στους φορολογικούς παραδείσους.

Πάνω από το μισό παγκόσμιο εμπόριο εκτιμάται πως περνάει, τουλάχιστον στα χαρτιά, μέσα από τους φορολογικούς παραδείσους. Πάνω από το μισό των τραπεζικών στοιχείων

ενεργητικού και το 1/3 των άμεσων ξένων επενδύσεων από πολυεθνικές εταιρίες περνούν μέσα από τα offshore κέντρα. Περίπου το 85% των διεθνών τραπεζικών εργασιών και της έκδοσης ομολόγων διεξάγεται σε μια υπεράκτια ζώνη άνευ εθνικότητας, της λεγόμενης *Ευρωαγοράς* (καμιά σχέση με τη «Ζώνη του Ευρώ»). Το ΔΝΤ εκτιμούσε το 2010 πως η συνολική αξία του ενεργητικού μόνο των μικρών νησιωτικών χρηματοπιστωτικών κέντρων, όπου εδρεύουν οι offshore, ανέρχονται συνολικά σε 18 τρισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή ίσο με το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ! Οι offshore δεν είναι απλώς πάρκινγκ πλούτου προς αποφυγή της φορολόγησης. Είναι, κυρίως, κόμβοι προσωρινής στάθμευσης και αλλαγής πορείας του κεφαλαίου, έτσι λειτουργούν σήμερα οι παγκόσμιες χρηματοροές. Το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα, είναι αποεδαφικοποιημένο, χάρη κυρίως στην ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού του κλάδου. Εξάλλου και η σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου των πολυεθνικών κολοσσών γίνεται όλο και πιο πολυεθνική, οδεύει προς την πλήρη πλανητική ολοκλήρωση.

Οι κρατικοί καπιταλισμοί –Ρωσίας, Κίνας και άλλων χωρών, όπως της κεμαλικής Τουρκίας, αίφνης– άλλαξαν, εδώ και δύο δεκαετίες και βάλε, σταδιακά ή απότομα, διδασκόμενοι από τη Δύση. Είχαν πλέον επιτύχει μια πρωταρχική συσσώρευση μέσα από δεκαετίες οργανωμένης και συνετής εκμετάλλευσης των υπηκόων τους. Επομένως «ιδιωτικοποιήθηκαν», όπως λένε. Μέσα από την τελική –και μαφιόζικη, εν πολλοίς– πινελιά της ιδιωτικοποίησης fast track και εν μια νυκτί, που ολοκλήρωσε τη συσσώρευση, έγιναν κι αυτοί καπιταλισμοί έτοιμοι και συμβατοί για να συνεργαστούν με τους ομολόγους τους στη Δύση. Και, ναι, υιοθέτησαν και την αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Όμως εδώ αυτή η δημοκρατία είναι εκ προοιμίου απλώς μια «εκλογική δημοκρατία», όπως σωστά το θέτει ο Ρώσος διανοητής Καγκαρλίτσκι. Οι διάφορες αστικές ελευθερίες και τα ατομικά δικαιώματα, προϊόντα συγκρούσεων στη μακρά πορεία προς την ανάπτυξη αστικών καθεστώτων στη Δύση, δεν έχουν εδώ και μεγάλη σημασία, εδώ η ιστορική διαδρομή ήταν διαφορετική, όσο και αν το λησμονεί η δυτικοκεντρική σκέψη. Εξάλλου και η έννοια του

ατόμου σε κάποιες από αυτές τις χώρες δεν ήταν και δεν είναι και τόσο σαφής.

Έτσι, ήταν πια καιρός να διδαχθεί και ο δυτικός καπιταλισμός ορισμένα πράγματα από αυτούς τους καπιταλισμούς διαφορετικής γενεαλογίας από τη δική του, όπως το έχει επισημάνει και ο Άγγλος διανοητής Τζον Γκρέι (βλ. *Η Αλ Κάιντα και η νεωτερικότητα*). Όχι τόσο για λόγους ανταγωνισμού, αλλά, όπως είδαμε, υπάρχει μια πλανητική καπιταλιστική ολοκλήρωση: για λόγους απρόσκοπτης συνεργασίας και συμβατότητας.

> *Ο δυτικός καπιταλισμός, διδασκόμενος από την επιτυχία των εξωδυτικών ομολόγων του, υιοθετεί την ουσία της «εκλογικής δημοκρατίας»: Εσείς οι αποκάτω ψηφίζετε, άρα «αποφασίζετε», μην ψάχνετε για άλλα…*

Όπως υιοθετεί και την εν μέσω κρίσεων κερδοφορία μέσω της εσπευσμένης μαφιοποίησης της οικονομίας (νόμιμης και «μαύρης», μέσω ολιγαρχών και υπερεθνικών ΜΚΟ, μέσω της διαπλοκής και μέσω του εγκλήματος) και της ληστρικής συμπεριφοράς του κεφαλαίου εντός της Δύσεως – γιατί εκτός της Δύσεως την είχε εφαρμόσει ήδη από την εποχή των Ανακαλύψεων. Και όταν και όπου το άλλοθι της «εκλογικής δημοκρατίας» δεν αρκεί για να πείσει τους αποκάτω, υπάρχει και η «παράλογη» ισλαμική τρομοκρατία, η οποία «παραδόξως» (το είπε κι ο Γιούνκερ!) στρατολογεί τους πιο πολλούς μαχητές της από την Ευρώπη… Την τρομοκρατία αυτή που συνιστά την αναγκαία συνθήκη –αγνοούμε ακόμη αν είναι και ικανή, ίσως απαιτηθούν πιο δραστικά μέτρα– για τη μετατροπή της όποιας ενδεχόμενης κοινωνικής ρήξης σε θρησκευτική/πολιτισμική (δεν έχει αποφασισθεί ακόμη, για την ώρα ισχύει ακόμη η «σύγκρουση πολιτισμών»…) σε μια Δύση που «φτωχαίνει», όσον αφορά τους αποκάτω… γιατί το 1%, που αποτελούν οι αποπάνω,, όπως μαθαίνουμε, καλά κρατεί!

Μια Δύση όπου η παραγωγή είναι μη ανταγωνιστική απέναντι σε εκείνη του πάλαι ποτέ Τρίτου Κόσμου, των αναδυομένων οικονομιών κ.λπ, κ.λπ… Και όπου ο δανεισμός, για τόνωση της

κατανάλωσης, έχει φτάσει στα όριά του και είναι καιρός να επιστραφούν τα δανεικά. Και το κυριότερο είναι ότι έχει έρθει το πλήρωμα του χρόνου για να καταναλώσουν κάποιοι (πλην της ολιγαρχίας) και στους τέως κρατικούς καπιταλισμούς και στις αναπτυσσόμενες χώρες –στην Κίνα η τόνωση της ζήτησης, μέσω μισθών αλλά και μεγάλου δανεισμού, είναι κρατική πολιτική εδώ και δυο χρόνια. Αλλά στην Κίνα δεν έχουμε παραγωγή μόνον από (αμιγώς) κινεζικά κεφάλαια… ενώ, από την άλλη, τα (αμιγώς) κινέζικα κεφάλια επενδύονται παντού, σε αναπτυσσόμενες αλλά και ανεπτυγμένες γειτονιές του πλανήτη.

Βιώνουμε ήδη εδώ και καιρό την πλανητική ολοκλήρωση του κεφαλαίου, λειτουργικά. Και, παράλληλα, το κεφάλαιο ολοκληρώνει την κατάκτηση των συνειδήσεων πλανητικά, τις γοητεύει. Μόνες συμπαγείς και σχετικά μεγάλες εστίες αντίστασης φαίνεται πως είναι κάποιοι ιθαγενείς πληθυσμοί. Οι λεγόμενες «αριστερές» απαντήσεις εξακολουθούν να εστιάζονται στην ανάπτυξη (του κεφαλαίου, εννοείται) και στην επιστροφή στο ειδυλλιακό παρελθόν (του δυτικού καπιταλισμού), στην εποχή που ο παρέχων «προστασία» παρείχε και πρόνοια. Επαναφέροντας το ιδεολόγημα της σύγκρουσης κρατισμού-(νέο)φιλελευθερισμού, όπως ακριβώς κάνει και η Δεξιά. Λες και είναι εφικτός ο νεοφιλευθερισμός χωρίς την κρατική πυγμή και χωρίς την αναδιανομή που πραγματοποιούν τα κράτη στη Δύση προς όφελος των αποπάνω. Με όχημα/άλλοθι την κρίση και τις επαπειλούμενες πτωχεύσεις τραπεζών, των ιερών αγελάδων του φαντασιακού όλων των δυτικών μεσοστρωμάτων.

Έχει αυξηθεί ήδη πολύ η παραγωγή στις αναπτυσσόμενες χώρες και στις χώρες του τέως κρατικού καπιταλισμού. Καιρός να μεταφερθεί, να μεταγγισθεί εκεί ο συσσωρευμένος πλούτος των μεσοστρωμάτων της Δύσης. Για να «τζιραριστεί», όπως λένε, για να αυξηθεί κυρίως εκεί ο δανεισμός για κατανάλωση, με μικρές μόνον αυξήσεις των εργασιακών αμοιβών. Οι λεγόμενες «φούσκες» δεν σημαίνουν τόσο εξαϋλωση του κεφαλαίου (πόσω μάλλον πλούτου και αγαθών), αλλά απλώς γεωγραφική μεταφορά τους. Οι ποσοτικές χαλαρώσεις της FED –3 τρις περίπου– υπολογίζεται πως σε μεγάλο

βαθμό κατέληξαν σε επενδύσεις στο εξωτερικό και σε ομόλογα που διακρατούν σε μεγάλο ποσοστό. Κινέζοι και Άραβες. Για να συνεχίζεται απρόσκοπτα η κερδοφορία του κεφαλαίου πλανητικά.

Η νέα αφήγηση (3)

Οι βάρδοι στον Μεσαίωνα, όταν η εποχή χαρακτηριζόταν από συχνά αλλαξοβασιλίκια, περνούσαν στη δούλεψη του νέου ηγεμόνα αλλάζοντας την αφήγηση. Γι' αυτό και έχουμε και τόσες παραλογές στα έπη. Τα σύγχρονα ΜΜΕ, ενοποιημένα στον δυτικό κόσμο, σε μεγάλο βαθμό –από τα ίδια διεθνή πρακτορεία «ψωνίζουν» και «ψωνίζονται» οι κατά χώρα καναλάρχες και μεγαλοδημοσιογράφοι– κατασκευάζουν τη νέα αφήγηση με τις σωστές αναλογίες ψεύδους και αλήθειας (για να γίνει πιστευτό το ψεύδος). Ναι, ο κόσμος θα είναι πια πολυπολικός, λένε, και ο Τραμπ δεν θα χαρακτηρίζεται από εχθροπάθεια προς τη Ρωσία, όπως οι προκάτοχοί του.

> *θέλουν, βλέπετε, να συνεχίζεται η γεωπολιτική βυζαντινολογία περί εθνοκεντρισμού και κοσμοπολιτισμού για να κρύψουν την πραγματικότητα: οι πόλοι δεν θα είναι τα έθνη, δεν είναι πλέον τα έθνη εδώ και χρόνια.*

Η αλλαγή έχει συντελεστεί και οι πόλοι είναι τα ανταγωνιστικά συμπλέγματα των πολυεθνικών με διαπλοκές σε πολλά και, φαινομενικά, αντίπαλα ενίοτε έθνη. Πρόσφατα η ρωσική Δούμα, σε ό,τι αφορά την οικονομική συνεργασία με το Κατάρ, σε αντίπαλο στρατόπεδο με τη Ρωσία όσον αφορά τη Συρία, απεφάνθη ότι άλλο οι πολιτικές σχέσεις και άλλο η οικονομική συνεργασία! Βέβαια, για να πειστούν οι αποκάτω περί πολυπολικού κόσμου –τι να κάνουμε, οι ΗΠΑ πλέον έχουν κάπως παρακμάσει, θα τις ξανακάνουμε «μεγάλες» αλλά μη ζητάτε και πολλά, η οικονομία δεν πάει καλά– έχουμε τον παρασημοφορημένο από τον Πούτιν διευθύνοντα σύμβουλο της ΕΧΧΟΝ (με μεγάλες μπίζνες στη Ρωσία) Ρεξ Τίλεσον *εμφατικά* στη θέση του ΥΠΕΞ του Τραμπ. Λες και δεν μπορούσε να κάνει τη δουλειά του δι' αντιπροσώπου….

Όπως έχουμε και την *εμφατική* αναγνώριση της «παρέμβασης» της

Ρωσίας στις αμερικανικές εκλογές. Όμως, όπως λένε δημοκρατικοί και ρεπουμπλικάνοι, η παρέμβαση δεν ήταν καθοριστική ως προς το αποτέλεσμα! Ο λόγος και η ουσία της εσκεμμένα «ηχηρής» αναγνώρισης της παρέμβασης είναι απλώς να εμπεδώσουν οι πληβείοι ότι όλα «ρυθμίζονται» (ακόμη και οι ιερές εκλογές) από κέντρα εκτός της επικράτειας, ακόμη και όσον αφορά τις ΗΠΑ, και να μη ζητούν πολλά… Ναι, ο κόσμος είναι πολυπολικός, αλλά οι νέοι πόλοι είναι τα πλανητικής κλίμακας κέντρα αποφάσεων: διεθνείς οργανισμοί μεγάλης, μικρής ή και αμυδρής «ορατότητας», στους οποίους τον αποφασιστικό ρόλο παίζουν συν/ανταγωνιστικές συνομαδώσεις πολυεθνικών με βάση κοινά συμφέροντα. Κι αυτό, για τα συμφέροντα των αποπάνω, καλό είναι να μένει στη σκιά… Γιατί θα αποκαλυφθεί τότε πως οι μόνοι πραγματικοί πόλοι είναι οι αποπάνω και οι αποκάτω, το 99% και το 1%.

Αλλά και η ακατάσχετη σκανδαλολογία των ΜΜΕ σε όλες τις δυτικές χώρες στόχο έχει να εμπεδώσουν οι αποκάτω πως τα οικονομικά σκάνδαλα είναι μέρος του συστήματος, πως οι μαφίες είναι τελικά αναπόφευκτες, ειδικά σε εποχές κρίσης, και πως, ναι, «λάθος» κάναμε, ηθική και πολιτική άμα συμβαδίζουν τα οικονομικά αποτελέσματα είναι πενιχρά, πρέπει να είμαστε πραγματιστές, θέσεις εργασίας δημιουργούν κάτι τύποι όπως ο Μπάφετ της WallMart, που κατά δήλωσή του πληρώνει στην εφορία λιγότερο και απ’ όσο ένας κατώτερος υπάλληλός του. Αλλά, τι να γίνει; **There Is No Alternative.**

Ακόμη και η προβολή του Τραμπ ως δισεκατομμυριούχου, ως προστάτη των πληττόμενων μικρομεσαίων και αυτή της κατάφωρα εμπλεκόμενης σε πολιτικά σκανδαλώδεις ενέργειες (Λιβύη) Κλίντον ως φορέα ηθικής, τον ίδιο στόχο έχουν: την εμπέδωση της νέας αφήγησης από τους αποκάτω. Και ο Τραμπ θα είναι σκληρός, αυθαίρετος κι απρόβλεπτος (το καλλιεργεί αυτό), αλλά τον εκλέξατε! «Έτσι έχουν τα πράγματα και δεν θα μπορούσαν να έχουν αλλιώς», όπως έλεγε κι ο δικτάτορας της Πορτογαλίας Σαλαζάρ, μετά από την ανακοίνωση των δυσάρεστων για τους αποκάτω αποφάσεών του. Κάποια στερεότυπα του εξουσιαστικού

λόγου έχουν βαθιές ρίζες!

Δεν άλλαξε λοιπόν τίποτε; Ναι, πολλά έχουν αλλάξει, αλλά όχι λόγω της αλλαγής φρουράς στην Ουάσιγκτον, αυτή δεν αποτελεί το γεγονός αλλά την αφήγηση για τον λαό σε ό,τι αφορά μια σειρά μικρών γεγονότων που μεταμόρφωσαν και συνεχίζουν να μεταμορφώνουν τον κόσμο μας εδώ και μερικές δεκαετίες. Που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι είναι κάπως σαν τις περίφημες «σιωπηλές μεταμορφώσεις» της κινέζικης σκέψεις: τυπικό παράδειγμά τους η γήρανση όπως (δεν) την προσλαμβάνει το υποκείμενο, έστω και αν ξυρίζεται κάθε μέρα μπροστά στον καθρέφτη.

Τα ΜΜΕ, ιδίως τα δυτικά, λατρεύουν το γεγονός, ένα σημείο στον γραμμικό χρόνο, στην υποθετική γραμμή της προόδου, έτσι φτιάχνουν τις αφηγήσεις τους. Εμείς, μακριά από από τη μελαγχολική ή οργισμένη ενατένιση της «Παρακμής της Δύσης», δεν είμαστε βέβαιοι ότι «όπου γίνεται πολύς θόρυβος για το τίποτα, μια κάποια διέξοδος θα ήταν να μην πούμε τίποτα», όπως λέει κι ο Αξελός στην τριλογία του για το «παιχνίδι του κόσμου». Δυστυχώς, για την ώρα, νιώθουμε την ανάγκη να δηλώσουμε πως η αφήγηση των αποπάνω δεν είναι παρά μια αφήγηση, μια κατασκευή της πολιτικής θεολογίας για τον λαό. Χωρίς να εμπλεκόμαστε σε αυτή την αφήγηση, αναμένοντας όχι τη στέψη, έχουμε δει πολλές, και πολύ φοβόμαστε ότι θα δούμε κι άλλες, αναμένουμε την αφήγηση των αποκάτω, χαρούμενη σαν τις ιστορίες του καρναβαλιού, δημιουργική σαν την αθόρυβη δουλειά του τυφλοπόντικα που υποσκάπτει το αρχοντόσπιτο με τα λαγούμια που ανοίγει.

Η Σκέψη του Μάρρεϋ Μπούκτσιν για την Οικονομία

Μάκης Κορακιανίτης

Ο Μπούκτσιν έχει κάνει μια ενδελεχή κριτική και έχει περιγράψει αναλυτικά τις σύγχρονες μορφές καταδυνάστευσης και εξαχρείωσης των ανθρώπων από το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα -τον κρατικό καπιταλισμό- που τον περιγράφει ως εξής: *«η «ελεύθερη αγορά» συγχωνεύτηκε με τον οικονομικό σχεδιασμό, η ατομική ιδιοκτησία με την εθνικοποιημένη ιδιοκτησία, ο ανταγωνισμός με τον ολιγοπωλιακό έλεγχο της παραγωγής και της κατανάλωσης, η οικονομία με το κράτος»* (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Ο καπιταλισμός επεκτείνοντας σε όλες τις όψεις της ανθρώπινης ζωής τη λογική της εμπορευματοποίησης έχει απογυμνώσει τον άνθρωπο και τον κοινωνικό του κόσμο από κάθε άλλο περιεχόμενο πέρα από τις ωμές σχέσεις συναλλαγής κι *έχει οδηγήσει σε μαρασμό θεσμούς και σχέσεις που βασίζονται στην αλληλοβοήθεια, την αλληλεγγύη, τη συνεργασία και τη δημιουργική προσπάθεια.*

Όπως ακριβώς αυτό το οικονομικό σύστημα εξαρθρώνει τα οικοσυστήματα της φύσης για να τα μετατρέψει σε εμπορεύσιμη ύλη, κατά τον ίδιο τρόπο ερημοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις, τις υποβαθμίζει σε σχέσεις ανταλλαγής απλοποιώντας την ανθρώπινη ζωή και υποβιβάζοντάς την στο επίπεδο του πράγματος. Ή -για να το πούμε με τη γλώσσα της κοινωνικής οικολογίας- ο καπιταλισμός καταστρέφει το πολυσύνθετο κοινωνικό οικοσύστημα και, όπως το θέτει ο Μπούκτσιν *«απλοποιεί κυριολεκτικά την κοινωνική ζωή στο επίπεδο του ανόργανου»* (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Ο Μπούκτσιν «δανείζεται» στην κοινωνική κριτική του μια περιγραφή από το χώρο της οικολογίας για να καταδείξει την έκταση του προβλήματος, αφού σημειώνει ότι ***«έχω τονίσει αλλού***

ότι από οικολογική άποψη το σημαντικότερο δεν είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, αλλά η απλοποίηση του περιβάλλοντος… Ο καπιταλισμός καταστρέφει κυριολεκτικά το έργο της οργανικής εξέλιξης… υπονομεύει τα πολυσύνθετα οικοσυστήματα που δημιουργούν τις τοπικές διαφορές… αντικαθιστά ένα σύνθετο οργανικό περιβάλλον με ένα απλοποιημένο ανόργανο» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Είναι προφανής η αντιστοιχία ανάμεσα στη λεηλασία του περιβάλλοντος που οδηγεί στο φτώχεμα των οικοσυστημάτων και στη ροπή του καπιταλισμού να αποδομεί τον πολύπλοκο κοινωνικό ιστό και να εγκαθιστά στον πυρήνα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής το απομονωμένο -ιδιωτικοποιημένο-ιδεοληπτικό άτομο- όταν άλλες προκαπιταλιστικές κοινωνικές μορφές είχαν στον πυρήνα τους τα γένη, τις οικογένειες, την Πόλη, τις συντεχνίες και τις γειτονιές.

Σε αυτήν την κοινωνική έρημο, το κοινωνικό κενό, η κοινωνία έχει χάσει την εσωτερική της ζωή και έχει μετατραπεί σε άβουλη χειραγωγήσιμη μάζα. Και ακριβώς επειδή είναι ανήμπορη και ανίκανη να οργανώνει από μόνη της τις ζωτικές λειτουργίες της, γραφειοκρατικοποείται σε εντεινόμενο βαθμό: η γραφειοκρατία αναλαμβάνει να διαχειριστεί διευρυνόμενους τομείς της κοινωνικής ζωής, που σε προκαπιταλιστικές κοινωνίες -και ακόμη και σε ένα πρώιμο καπιταλιστικό στάδιο- η οργάνωσή τους ήταν σε σημαντικό βαθμό έργο των ίδιων των άμεσα ενδιαφερομένων.

Ο κρατικός καπιταλισμός με τη γενικευμένη εμπορευματοποίηση και την εντεινόμενη γραφειοκρατικοποίηση οδηγεί την ανθρωπότητα σε μια εφιαλτική α-κοινωνικότητα, στη μηχανική αναπαραγωγή μαζικών προτύπων, στη γενικευμένη αφασία και αδράνεια, στην τυποποίηση και ομογενοποίηση.

> *Επιχειρώντας ο Μπούκτσιν να προτάξει μια άλλη οικονομία με ηθικό περιεχόμενο και να την αντιπαραθέσει στην κυρίαρχη οικονομία και την εγγενή ανηθικότητά της, υιοθετεί την ακόλουθη στρατηγική: παίρνοντας τα «καλά» από προκαπιταλιστικές προβιομηχανικές κοινωνίες, βάζει την*

οικονομία της αγοράς αντιμέτωπη με βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, που η σκανδαλώδης έλλειψή τους καταδεικνύει τον ανορθολογισμό και την απανθρωπιά του σύγχρονου καπιταλισμού.

Ο Μπούκτσιν φυσικά δεν αγνοεί, ούτε παραγνωρίζει, τα καταπιεστικά χαρακτηριστικά -τον τοπικισμό για παράδειγμα και το πατριαρχικό πνεύμα- των παραδοσιακών τρόπων ζωής στην ύπαιθρο. Επισημαίνει όμως ότι αυτοί οι τρόποι ζωής -μακριά από τις μαζικοποιημένες και μολυσμένες πόλεις- προσέφεραν ένα αρχαϊκό καταφύγιο απέναντι στο εργοστάσιο, το γραφείο και το εμπορικό κέντρο, *ένα καταφύγιο* το οποίο εφοδίαζε τους ανθρώπους *«όχι μόνο με ένα βαθύ ανθρώπινο και προσωπικό αίσθημα, αλλά και με ένα αίσθημα αντίθεσης και δυσαρμονίας ανάμεσα σε έναν ηθικό κόσμο στον οποίο (…) οι αξίες της αρετής και της ποιότητας της ζωής (…) καθοδηγούσαν τα οικονομικά πρότυπα και έναν κόσμο της αγοράς στον οποίο είναι οι αξίες του κέρδους και του εγωτισμού που υπαγορεύουν τους ηθικούς κανόνες»* (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση, Εκδόσεις Βιβλιοπέλαγος).

Ο Μπούκτσιν χρησιμοποιεί τη σύγκριση προκαπιταλιστικού και καπιταλιστικού κόσμου για να καταδείξει ότι ο καπιταλισμός, πέρα από την προκλητικά άνιση κατανομή των παραγόμενων προϊόντων, πέρα από τη στρεβλή και σπάταλη κατανομή των οικονομικών πόρων και πέρα από το ότι βασικό του γνώρισμα αποτελεί η ουσιαστική έλλειψη ελέγχου του εργαζόμενου πάνω στο προϊόν του, χαρακτηρίζεται επιπλέον από την απουσία θεμελιωδών ποιοτικών στοιχείων που η ύπαρξή τους θα διασφάλιζε την αξιοπιστία, την ποιότητα και τη χρησιμότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και τον έλεγχο του καταναλωτή πάνω σε αυτό που καταναλώνει.

Θα παραθέσω κάποια αποσπάσματα μέσα στα οποία υπάρχουν διάσπαρτες κάποιες από τις παραστάσεις και τις έννοιες με βάση τις οποίες ο Μπούκτσιν θα δώσει το περίγραμμα της εναλλακτικής οικονομίας την οποία προτείνει και την οποία προσδιορίζει ως

οικολογική, αντι-ιεραρχική, α-κρατική, αντι-καπιταλιστική, βασισμένη σε αποκεντρωμένες αυτόνομες, αμεσοδημοκρατικές κοινότητες οι οποίες συνενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή.

«Στις προηγούμενες εποχές η αξία ενός προϊόντος ήταν ηθικά ενσωματωμένη στην αξία εκείνου που το παρήγαγε και το πουλούσε. Η αξία που ο αγοραστής προσέδιδε σε ένα εμπόρευμα, σε κάθε ανταλλάξιμο αντικείμενο, αποτελούσε το ηθικό μέτρο της ακεραιότητας του ατόμου από το οποίο το αγόραζε. Η δυσφήμιση αυτού του αντικειμένου, η επιστροφή του με υποτιμητικά σχόλια για την ποιότητά του, ισοδυναμούσε με την αμφισβήτηση της εντιμότητας και του αυτοσεβασμού του πωλητή -όχι απλώς ως «καλού» παραγωγού, αλλά ως προσώπου με ηθικές αρχές. Με αυτήν την έννοια ο τεχνίτης ήταν τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που με δεξιοτεχνία έφτιαχνε και ο πωλητής τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που πουλούσε». «(…) χρησιμοποιώ τον όρο «καλός» όχι με την εργαλειακή έννοια της τεχνικής τελειότητας, που σήμερα με χαρακτηριστικό τρόπο σηματοδοτεί αυτή η λέξη, αλλά ηθικά με την έννοια της ανθρώπινης αγαθότητας και της ηθικής ακεραιότητας.

«Αγαθή πρόθεση» σήμαινε ειλικρίνεια, ακεραιότητα, αξιοπιστία, υπευθυνότητα και υψηλό αίσθημα εξυπηρέτησης του κοινού και όχι επικράτηση στην αρένα της αγοράς, οικονομική εξουσία ή τον επινοημένο μύθο «του ανώτερου προϊόντος» που έχει εντυπωθεί στον κοινό νου μέσω της διαφήμισης. ***Δεν αγόραζε κανείς τη μάρκα που επανειλημμένα εμφανιζόταν στις οθόνες των τηλεοράσεων, στις φωτεινές επιγραφές με νέον και στις τοιχοκολλημένες διαφημιστικές αφίσες. (…) Η τιμή υποδήλωνε έναν ηθικό δεσμό, όχι απλώς την ανταλλαγή των «αγαθών» για το χρήμα. Η υπογραφή του παραγωγού ή του πωλητή εμφανιζόταν τόσο στο προϊόν όσο και στην απόδειξη πληρωμής. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν όρους όπως «δίκαιες τιμές» και όχι απλώς «τιμές ευκαιρίας».*** *Μεταξύ αγοραστή και πωλητή εγκαθιδρύετο ένας ηθικός δεσμός που υποδήλωνε την αμοιβαία εμπιστοσύνη και στην πραγματικότητα την εξάρτηση του ενός από τον άλλο για τα*

αναγκαία και αγαθά πράγματα της ζωής».

Και καταλήγει: *«Δε θα έπρεπε να αποδώσουμε αυτού του είδους τις σχέσεις σε μακρινές εποχές όπως ο Μεσαίωνας. Όσο υποτυπώδεις κι αν ήταν διατηρήθηκαν μέχρι τη δεκαετία του 1930* (αναφέρεται φυσικά στις Η.Π.Α.) *κατά την οποία η παραγωγή -παρά τον αυξανόμενο μαζικό της χαρακτήρα- συνήθως ελεγχόταν στο βαθιά προσωποποιημένο χώρο των καταστημάτων λιανικής πώλησης της μικρής γειτονιάς, στα εργαστήρια ραπτικής, στον τσαγκάρη, στα καπνοπωλεία, στα αρτοποιεία και σε μια ατέλειωτη αλυσίδα καταστημάτων όπου η δουλειά γινόταν κάτω από το βλέμμα του πελάτη και των περαστικών. **Σήμερα η ανωνυμία και η αποπροσωποποίηση της αγοράς έχουν σχεδόν εξολοκλήρου απογυμνώσει τη διαδικασία της ανταλλαγής από την ηθική της διάσταση»*** (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Μέσα σε αυτά τα αποσπάσματα μπορούμε να διακρίνουμε τις κατευθυντήριες γραμμές πάνω στις οποίες ο Μπούκτσιν προτείνει να οργανώσουμε την άλλη οικονομία, την εναλλακτική οικονομία, την ηθική όπως την αποκαλεί οικονομία. Ποιες είναι συνοπτικά αυτές οι γραμμές;

Η οικονομική δραστηριότητα οργανώνεται στη βάση ηθικών αρχών. Η ηθική των συμπληρωματικών σχέσεων και των σχέσεων συνεργασίας γίνεται η οργανωτική, ή θεσμίζουσα, αρχή γύρω από την οποία συγκροτούνται οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής. *«Η φροντίδα, η υπευθυνότητα και η υποχρέωση γίνονται η αυθεντική «αναρτημένη τιμή» μιας ηθικής οικονομίας σε αντιδιαστολή με τον τόκο, το κόστος, την αποδοτικότητα που υπεισέρχονται στην «αναρτημένη τιμή» της αγοραίας οικονομίας»* (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Οι ηθικές αυτές αρχές δεν αποτελούν αφηρημένες έννοιες, άλλα προϋποθέτουν συγκεκριμένους θεσμούς και καθορισμένες μορφές συμπεριφοράς. Η ηθική εδώ είναι μια υλική δύναμη, μια θεσμίζουσα συλλογική δύναμη, η οποία εδράζεται στη βαθιά επίγνωση της ύπαρξης ενός γενικού ανθρώπινου συμφέροντος, το οποίο συν τοις άλλοις εξυπηρετείται πιο δίκαια και πιο

ορθολογικά όταν η ζωή του ανθρώπινου είδους τοποθετείται σε χρονικούς ορίζοντες που υπερβαίνουν τις δικές μας ζωές και παίρνουν -αν μη τι άλλο υπόψη τους- τις ζωές των παιδιών μας και των παιδιών των παιδιών μας. Καθώς ο φυσικός κόσμος βάζει πλέον εμφανή οικολογικά όρια στην αλόγιστη οικονομική ανάπτυξη, που ευαγγελίζεται το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα, γίνεται άμεση και επιτακτική η ανάγκη να σκεφτόμαστε και να ενεργούμε με όρους γενικού ανθρώπινου συμφέροντος κι όχι σαν μεμονωμένα εξατομικευμένα αρπακτικά που για το πρόσκαιρο συμφέρον και βόλεμά τους αφήνουν πίσω τους ερείπια. Πρόκειται για την απόκτηση μιας γνώσης και μιας συνείδησης, που απαιτεί φυσικά τις ανάλογες διανοητικές και ψυχικές διεργασίες.

Για τον Μπούκτσιν είναι προφανές ότι η κοινωνική ανατροπή και η συνεπακόλουθη αναδιοργάνωση της οικονομίας πηγάζουν από μια πολιτισμική επανάσταση στο πλαίσιο της οποίας οι πολίτες αποφασίζουν να επανεξετάσουν συνολικά τον τρόπο ζωής, σκέψης και συμπεριφοράς τους. Οι πολίτες της οικολογικής κοινωνίας που προτείνει, ή πράγμα που είναι το ίδιο τα υποκείμενα της ηθικής οικονομίας που αυτή η κοινωνία προωθεί, βρίσκονται σε μια ανοιχτή διαρκή διαδικασία αυτοδιαπαιδαγώγησης, πεδίο της οποίας, εκτός από το μεγάλο σχολείο των λαϊκών συνελεύσεων και της συμμετοχής στα κοινά, είναι ο χώρος της «ηθικοποιημένης» και «επανα-πνευματικοποιημένης» εργασιακής διαδικασίας όπου μαθαίνει κάποιος να αναγνωρίζει τα «οικονομικά αγαθά» τόσο ως προϊόντα που απορρέουν από μια γόνιμη, ενεργητική, εύπλαστη και αλληλεπιδρώσα φύση, όσο και ως τα χειροπιαστά αποτελέσματα μιας ηθικά προσανατολισμένης, συνειδητής και ορθολογικής ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το σύστημα μέσα στο οποίο παίρνουν σάρκα και οστά οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής είναι αυτό του **ελευθεριακού κοινοτισμού ή ελευθεριακού δημοτισμού**. Δίνω και τις δύο μεταφράσεις του *libertarian municipalism* (κοινοτισμός ή δημοτισμός), γιατί **ο Μπούκτσιν αναφέρεται κυριολεκτικά στη σημερινή διοικητική διαίρεση του δήμου ή της κοινότητας, ως τον κατάλληλο -λόγω της ανθρώπινης κλίμακάς του- κοινωνικό**

χώρο στον οποίο μπορούμε να βασιστούμε για τη δημιουργία των ελεύθερων οικοκοινοτήτων. Ο Μπούκτσιν κάνει σαφώς τη διάκριση ανάμεσα στην εκλογική δραστηριότητα σε εθνικό επίπεδο και την εκλογική διαδικασία σε τοπικό επίπεδο. Απορρίπτει ως αποπροσανατολιστική και φθοροποιό τη συμμετοχή στις βουλευτικές εκλογές, ενώ αντίθετα προτείνει την κινητοποίηση υπέρ της εκλογικής εμπλοκής σε τοπικό επίπεδο θεωρώντας τους δήμους και τις κοινότητες ως ένα εν δυνάμει σημαντικό «κέντρο λήψης αποφάσεων». Η πρακτική εξόδου από το υπάρχον καθεστώς, που προτείνει, περιλαμβάνει στην αρχική της φάση μια κατάσταση δυαδικής, όπως την αποκαλεί, εξουσίας, η οποία αντιπαραθέτει στο συγκεντρωτικό κράτος και τις γραφειοκρατικές του δομές τις αποκεντρωμένες τοπικές λαϊκές συνελεύσεις -από τις συνελεύσεις των πολιτών στις γειτονιές και στις συνοικίες στους μεγάλους δήμους μέχρι τις δημοτικές συνελεύσεις στις κωμοπόλεις- και την από τα κάτω προς τα πάνω ομοσπονδιακή τους συνένωση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

> *Σύμφωνα με τον ελευθεριακό δημοτισμό σε μια οικολογικά προσανατολισμένη οικονομία οι αποφάσεις για το τι θα παραχθεί και πώς θα διανεμηθεί κάτι -στον αγροτικό τομέα, στο βιομηχανικό τομέα και στον τομέα των υπηρεσιών- θα πρέπει να λαμβάνονται από τους πολίτες σε άμεσες, πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις. Δηλαδή -ανάμεσα στα άλλα- μέσα από απευθείας σχέσεις που προϋποθέτουν τη φυσική παρουσία και δεν διαμεσολαβούνται από ηλεκτρονικά μέσα. Οι κάτοικοι ενός δήμου ή μιας κοινότητας συμμετέχουν στις λαϊκές συνελεύσεις με την ιδιότητά τους ως πολίτες κι όχι ως εργάτες, αγρότες ή ελεύθεροι επαγγελματίες. Λειτουργούν με άλλα λόγια στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, το ανθρώπινο, εκείνο που εκφράζει τον άνθρωπο στην ολότητά του. Δηλαδή τα γενικά ανθρώπινα συμφέροντα και όχι τα ειδικά συμφέροντα μιας ορισμένης κοινωνικής ή επαγγελματικής κατηγορίας ή συντεχνίας.*

Όλες οι οικονομικές μονάδες -γεωργικές εκτάσεις, εργοστάσια, εμπορικά καταστήματα- που βρίσκονται στο έδαφος του συγκεκριμένου δήμου ελέγχονται από τις λαϊκές συνελεύσεις των

αυτόνομων οικοκοινοτήτων. Δεν ασκεί τον έλεγχο ούτε το εθνικό κράτος μέσω του καθεστώτος των εθνικοποιήσεων, ούτε οι εργαζόμενοι σε αυτές τις επιχειρήσεις μέσω ενός κολεκτιβιστικού καθεστώτος -εφόσον οι εργάτες ενδέχεται να ενεργήσουν με βάση τα μερικά συμφέροντα της κοινωνικής τους θέσης, να ταυτιστούν δηλαδή με το ειδικό συμφέρον της επιχείρησης και να μη λειτουργήσουν ως πολίτες με γνώμονα το κοινό καθολικό συμφέρον.

Ο Μπούκτσιν επαναφέρει στο επίκεντρο το κλασικό ιδεώδες του ορθολογικού πολίτη που -ελεύθερος από επί μέρους συμφέροντα- συνάπτει μια έλλογη πρόσωπο-με-πρόσωπο σχέση με τα άλλα μέλη της κοινότητας και συνεισφέρει στο σύνολο ό,τι καλύτερο μπορεί. Το συμμετοχικό οικονομικό σύστημα της οικολογικής κοινωνίας διασφαλίζει ότι το κάθε μέλος της κοινότητας θα παίρνει από το κοινό απόθεμα προϊόντων ό,τι έχει ανάγκη με βάση την αρχή «από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Για τη διαχείριση και επίλυση ζητημάτων που ξεπερνάνε τα όρια της οικοκοινότητας και εμπλέκουν γεωγραφικά ευρύτερες περιοχές, οι οικολογικές α-κρατικές αμεσοδημοκρατικές κοινότητες ενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή -σύμφωνα δηλαδή με τις αρχές του **συνομοσπονδιμού**.

Το σύστημα αυτό βασίζεται σε ένα δίκτυο λαϊκών συνελεύσεων, οι οποίες με βάση την πλειοψηφική αρχή παίρνουν τις αποφάσεις για τα κρίσιμα πολιτικά ζητήματα και στέλνουν αιρετούς και ανακλητούς εντολοδόχους σε τοπικά και περιφερειακά συμβούλια. Μοναδική λειτουργία αυτών των συμβουλίων είναι η ανάληψη αυστηρά διαχειριστικών καθηκόντων, όπως και η διευθέτηση ενδεχόμενων διαφορών ανάμεσα στις διάφορες κοινότητες ή δήμους. Οι εντολοδόχοι αυτοί λογοδοτούν φυσικά (λόγον διδόναι) στις δημοτικές συνελεύσεις, οι οποίες λειτουργούν στο πλαίσιο «*μιας πολιτικής σφαίρας που δεν είναι ούτε κοινοβουλευτική, ούτε γραφειοκρατική, ούτε συγκεντρωτική, ούτε επαγγελματοποιημένη, ούτε κοινωνική, ούτε κρατιστική, αλλά μάλλον όπως αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες στο μέτρο που*

αναγνωρίζει το ρόλο της πόλης για το μετασχηματισμό μιας άμορφης ανθρώπινης ομάδας ή μιας μοναδιαίας συνάθροισης ατόμων σε ένα σύνολο πολιτών βασισμένο σε ηθικούς και ορθολογικούς τρόπους σύνδεσης» (Η Ριζοσπαστικοποίηση της Φύσης, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Οι αποκεντρωμένες και διαμορφωμένες σε ανθρώπινη κλίμακα ελευθεριακές οικοκοινότητες εναρμονίζονται με το οικοσύστημα και τη βιοκοινότητα στην οποία γεωγραφικά ανήκουν. Δίνουν προτεραιότητα στη χρήση φυσικών πόρων που υπάρχουν στην περιοχή και που η χρησιμοποίησή τους είχε εγκαταλειφθεί εξαιτίας της συγκεντροποίησης και των μεθόδων μαζικής παραγωγής που ισχύουν στο υπάρχον οικονομικό καθεστώς. Κήποι, καλλιεργούμενες εκτάσεις αλλά και δάση βρίσκουν την αναβαθμισμένη θέση τους σε μια νέα ορθολογική και οικολογική σύνθεση πόλης και υπαίθρου. Η λελογισμένη και εναλλακτική χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και της ακμάζουσας βιομηχανίας μπορεί να προσφέρει το υλικό υπόβαθρο για μια εμπλουτισμένη, αρμονική και εύπλαστη σχέση μεταξύ φύσης και ανθρώπου.

Πιο συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τις τεχνολογίες, ο Μπούκτσιν θεωρεί ότι προϋπόθεση και συνθήκη για μια ορθολογική και δίκαιη κοινωνία είναι η ύπαρξη μιας σχετικής αφθονίας. Αυτό που ο ίδιος έχει ονομάσει *κοινωνία της μετασπάνης*. Κεντρική θέση σε αυτήν την κοινωνία θα έχουν φυσικά οι αποκαλούμενες εναλλακτικές τεχνολογίες, οι οποίες με βάση τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα προωθούν την εναρμόνιση του ανθρώπου με τη φύση. Ιδιαίτερη όμως σημασία θα αποδίδεται σε τεχνολογίες -είτε πρόκειται για υπολογιστές είτε για αυτόματες μηχανές- που απελευθερώνουν τα ανθρώπινα όντα από εργατοώρες περιττού και ανούσιου μόχθου. Η βιομηχανική παραγωγή θα βασίζεται στη χρησιμοποίηση των πιο σύγχρονων τεχνολογικών καινοτομιών, έτσι ώστε μικρές ευέλικτες μηχανές να κάνουν διαφορετικές εργασίες δαπανώντας την ελάχιστη δυνατή ποσότητα ενέργειας. Μέσα στο πλαίσιο της ορθολογικής αναδιοργάνωσης της παραγωγής οι βιομηχανίες θα βρίσκονται εγκατεστημένες ανάμεσα σε διάφορες κοινότητες και θα καλύπτουν τις ανάγκες όσο το δυνατόν

περισσότερων οικοκοινοτήτων αποφεύγοντας έτσι την αλόγιστη και άναρχη επανάληψη βιομηχανικών εγκαταστάσεων που παράγουν τα ίδια προϊόντα -μια χαοτική κατάσταση που είναι συνηθισμένη στην οικονομία της αγοράς.

Η παραγωγή θα προκρίνει την ποιότητα έναντι της ποσότητας: οι κατοικίες, η επίπλωση, τα οικιακά σκεύη και τα ενδύματα θα φτιάχνονται για να διαρκούν επί πολλά έτη και σε κάποιες περιπτώσεις για πολλές γενιές. Οι φετιχοποιημένες και κατασκευασμένες «ανάγκες» θα δώσουν τη θέση τους σε μια ελεύθερη και συνειδητή επιλογή αναγκών. Οι πολίτες των ελεύθερων οικοκοινοτήτων δε θα είναι έρμαια πλασματικών ή αμφιλεγόμενων καταναλωτικών προτύπων, που στις κρατούσες συνθήκες παράγει τόσο η δικτατορία της ανταλλακτικής αξίας πάνω στην αξία χρήσης, όσο και η απουσία κριτικής σκέψης και δημόσιας διαβούλευσης. Ως εκ τούτου δε θα είναι υποχρεωτική για την κάλυψη του συνόλου των ανθρωπίνων αναγκών η εφαρμογή του βιομηχανικού μοντέλου παραγωγής με τον υποβόσκοντα γιγαντισμό του, τη συγκεντροποίηση, τη μαζικοποίηση και την κατά κανόνα ιεραρχική δομή του.

Όπου κρίνεται εφικτό και επιθυμητό οι οικοκοινότητες μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη πιο παραδοσιακών τεχνικών και μορφών παραγωγής με έμφαση στην ποιοτική, δημιουργική και καλλιτεχνική εργασία. Οι επαχθείς χειρωνακτικές εργασίες δε θα εκτελούνται αποκλειστικά από συγκεκριμένα άτομα -όπως επιβάλλει ο ισχύων ταξικός και ιεραρχικός καταμερισμός εργασίας- αλλά στο πλαίσιο μιας ουσιαστικής εναλλαγής ρόλων και καθηκόντων θα μπορούν να αναληφθούν από αναδιαμορφωνόμενες συλλογικότητες μέσα σε ένα κλίμα που δε θα είναι απαραίτητα αυτό της αγγαρείας, αλλά της απαραίτητης προσφοράς στην κοινότητα.

Ένα από τα γλαφυρά παραδείγματα που δείχνουν το εύρος και το βάθος της ολιστικής θεώρησης του Μπούκτσιν για την οικονομία, είναι ο τρόπος που προσεγγίζει την ηλιακή ενέργεια. Γράφει: *«Η χρήση της ηλιακής ενέργεια, μια τεχνολογία που έφτασε σε έναν εξαιρετικά υψηλό βαθμό αρτιότητας και αποδοτικότητας, μπορεί*

να θεωρηθεί οικολογική, όχι μόνο επειδή βασίζεται σε μια ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, αλλά και επειδή φέρνει τον ήλιο, τις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες και, στην πραγματικότητα, τους ίδιους τους ουρανούς στην καθημερινή ζωή μας με έναν ιδιαίτερα χειροπιαστό τρόπο» (Remaking Society, Εκδόσεις Black Rose Books). Είναι σαφές σε αυτό το απόσπασμα το πως ο Μπούκτσιν εννοεί την οικολογία και κατ' επέκταση την οικονομία: όχι ως μια εργαλειακή, τεχνικίστικη, ποσοτικοποιήσιμη, ωφελιμιστική ανθρώπινη δραστηριότητα δίχως πνευματικό και αισθητικό περιεχόμενο, αλλά ως μια διεργασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι, πέρα από το «να γεμίζουν το στομάχι τους», καλλιεργούν μια βαθιά αισθαντικότητα και μια πολυδιάστατη, ουσιαστική και ενεργητική σχέση με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Κλείνοντας ας συνοψίσουμε τη σκέψη του Μπούκτσιν. Η κοινωνική οικολογία προτείνει λύσεις που ο κυρίαρχος λόγος εμφανίζει ως ουτοπικές. Αυτές όμως οι λύσεις αποτελούν πλέον αναγκαιότητα. Αποτελούν για μας αναγκαιότητα αν θέλουμε να έχουμε μια αρμονική ζωή, πλούσια σε δυνατότητες, μέσα σε ένα κόσμο που μην είμαστε απλά ενεργούμενα, αλλά να μπορούμε να τον καταλαβαίνουμε και να συμμετέχουμε στη διαμόρφωσή του.

> *Από τη σκοπιά της διατήρησης του ανθρώπινου είδους, οι λύσεις αυτές είναι αναγκαίες αν θέλουμε να έχουμε πιθανότητες να επιβιώσουμε ως είδος.*

Δεν είναι μόνο το ζήτημα της ολοσχερούς καταστροφής του πλανήτη που ο γνωστός αστροφυσικός Στήβεν Χόκινγκ πρόσφατα την τοποθέτησε σχεδόν με βεβαιότητα σε μια χιλιετία («εξαπλωθείτε μέχρι τότε στο διάστημα» ,δήλωσε, «βρείτε άλλους πλανήτες να μετοικήσετε, αν δε θέλετε μία καταστροφή στη Γη να σημάνει και το τέλος της ανθρώπινης φυλής»), είναι και το κατεπείγον ζήτημα ότι η γη, εξαιτίας της άνευ όρων και ορίων οικονομικής μεγέθυνσης, βρίσκεται ήδη σε μια διαδικασία αποσύνθεσης, η οποία υπονομεύει άμεσα τόσο την ανθρώπινη ζωή, όσο τη ζωή άλλων έμβιων όντων.

Η λύση που προτείνει η κοινωνική οικολογία για την αναδιαμόρφωση της οικονομίας είναι αυτή της ηθικής οικονομίας: δηλαδή ένα συμμετοχικό και ορθολογικό σύστημα παραγωγής και διανομής, το οποίο δεν εξυπηρετεί απλά τις υλικές μας ανάγκες, αλλά αντιμετωπίζει συνολικά την οικονομία ως το πεδίο όπου καλλιεργούνται πνευματικοί και ηθικοί δεσμοί τόσο ανάμεσα στους ανθρώπους που συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν, όσο και ανάμεσα στον εργαζόμενο και στο προϊόν της εργασίας του, το οποίο επειδή δεν έχει το χαρακτήρα του εμπορεύματος, δηλαδή του πράγματος που παράγεται καταναγκαστικά για να πουληθεί σε μια απρόσωπη και ανώνυμη αγορά, γίνεται ένα αντικείμενο που ενσωματώνει το σεβασμό, τη φροντίδα, την υπευθυνότητα και την εμπνευσμένη δουλειά αυτού που το παράγει.

Αυτή η νέα οικονομία αναλαμβάνει να καλύψει τις ανάγκες μιας αυτόνομης αποκεντρωμένης αμεσοδημοκρατικής οικοκοινότητας - συνενωμένης με άλλες οικοκοινότητες μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή. Το μέγεθος της κοινότητας αυτής είναι τέτοιο που αφενός να επιτρέπει στους πολίτες να συνέρχονται και να συναποφασίζουν μέσα από πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις για όλα τα μεγάλα και κρίσιμα ζητήματα και αφετέρου οι ανθρώπινες δραστηριότητες να μην προκαλούν στη γύρω βιοκοινότητα ένα βάρος που να μην μπορεί αυτή να το αντέξει. Με οικολογικούς όρους η ανθρώπινη δραστηριότητα να μη υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα των γύρω οικοσυστημάτων.

Με τα λόγια του ίδιου του Μπούκτσιν: *«(…) η οικολογικά προσανατολισμένη κοινωνία θα μπορούσε να είναι προοδευτική και όχι οπισθοδρομική, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση όχι στον πρωτογονισμό, στον ασκητισμό και στην απάρνηση, αλλά στη υλική απόλαυση και στην ανάπαυση. Για να μπορέσει μια κοινωνία να κάνει τη ζωή όχι μόνο ιδιαίτερα ευχάριστη για τα μέλη της αλλά και αρκετά άνετη ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην πνευματική και πολιτισμική αυτοκαλλιέργεια τους, η οποία είναι απαραίτητη για τη δημιουργία πολιτισμού και μιας σφύζουσας πολιτικής ζωής, οφείλει να μην αρνηθεί τη σπουδαιότητα της τεχνικής και της επιστήμης, αλλά να τις εναρμονίσει με οράματα*

ανθρώπινης ευτυχίας και άνεσης.

Η κοινωνική οικολογία δεν είναι μια οικολογία της πείνας και της υλικής στέρησης, αλλά της αφθονίας. *Αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ορθολογικής κοινωνίας στην οποία η σπατάλη, η υπερβολή, θα τίθεται υπό έλεγχο από ένα νέο σύστημα αξιών. Και όταν ή εάν προκύπτουν ελλείψεις ως αποτέλεσμα ανορθολογικής συμπεριφοράς, οι λαϊκές συνελεύσεις θα εγκαθιδρύουν ορθολογικά επίπεδα κατανάλωσης μέσω δημοκρατικών διαδικασιών. Εν συντομία, η κοινωνική οικολογία τάσσεται υπέρ της διεύθυνσης, του σχεδιασμού και των κανονισμών που διαμορφώνονται από λαϊκές συνελεύσεις και κατά των ανεύθυνων μορφών συμπεριφοράς που πηγάζουν από ατομικές ιδιορρυθμίες»* (Το Πρόταγμα του Κομμουναλισμού).

---

* Το παρόν κείμενο παρουσιάστηκε από τον Μάκη Κορακιανίτη στην εκδήλωση «Η Κοινωνική Οικονομία ως Αγαθό όλης της Κοινωνίας» που έγινε στις 11/12/16 στο Συνεργατικό Καφενείο Περιμπανού από το TRISE. Ολόκληρο το ηχητικό της εκδήλωσης εδώ:

* Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν γεννήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1921 στο Μπρονξ της Νέας Υόρκης από γονείς Ρωσοεβραίους και πέθανε στις 30 Ιουλίου του 2006 στο Μπέρλινγκτον της Πολιτείας Βερμόντ. Από τους σημαντικότερους στοχαστές του ελευθεριακού κομμουνισμού και θεμελιωτής της ριζοσπαστικής οικολογικής σκέψης. Η σύνθεση ελευθεριακών ιδεών και οικολογίας που πραγματοποίησε στις αρχές της δεκαετίας του ’60 είχε ως αποτέλεσμα το πρόταγμα της Κοινωνικής Οικολογίας. Εργάστηκε ως βιομηχανικός εργάτης στην αυτοκινητοβιομηχανία και συμμετείχε στο αμερικανικό εργατικό κίνημα της δεκαετίας του ’30 ως επαναστάτης συνδικαλιστής. Αυτομορφώθηκε και στα τέλη της δεκαετίας του ’60 δίδαξε σε ένα από τα μεγαλύτερα ελεύθερα πανεπιστήμια των ΗΠΑ στο Alternative University στη Νέα Υόρκη και από το 1974 μέχρι το 1983 έγινε τακτικός καθηγητής στο Ramapo (Ράμαπο) College όπου δίδαξε Κοινωνική θεωρία. Τη

δεκαετία του ’80 αναμίχθηκε ενεργά με τα κινήματα της Νέας Αριστεράς και της αντικουλτούρας. Το 1974 ίδρυσε -μαζί με τον ανθρωπολόγο Νταν Τσόντορκοφ- το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βερμόντ. Πολυγραφότατος στοχαστής έχει συγγράψει πολλά βιβλία στα οποία επεξεργάζεται κριτικά τα κρίσιμα κοινωνικά, οικολογικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα της εποχής μας. Αποτελεί έναν από τους πιο πολυμεταφρασμένους στα ελληνικά ξένους συγγραφείς.